

nyam.

ál ala-
-hang-
-al: 1.
elő-
zené-
libály-
egyl.
épdal-
ékeim.
e Béla
kézre,
tagok.
a Dal-
uriton-
énekli
balom
nduló)

NYUG-
követ-
épíse-
intézet
kirá-
tézete
legke-
gödotat
össze-
fogom
títását.
s. k.
nepelte
Má-
r. V á-

t zárt
k ösz-
dije az
meg-
títkári
enburg
költe-
i fész-
Dózsa
rut le-
Ki-
Lajos
ülésen

vészek
eumá-
mely-
zeti és
nia 1-
mlék-
ata. e)
a k o-
rakor,
ümne-
tt üd-
koma.
vételii

elő-
alasz-
kség.
jelen-
az öt
i azt.
mpro-
y-egy
nek a
örté-
rhedt
Mesz-
fel-
ongó
ke-
lönö-
szo-
tün-
uká-
hog

Pe-
bá-
eszay
önfé-

ÉLET ÉS IRODALOM
SZÉPIRODALMI ÉS
TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

Laptulajdonos és szerkesztő:
KORBULY JÖZSEF
Főmunkatárs:
HEGEDŰS ISTVÁN.

Szerkesztői iroda és
Kiadó-hivatal:
Kolozsvártt. Bel Monostor
utca 20sz.

Előfizetési ár:
Egész évre 6ft.
Fél " 3 " 50k.
Negyed " 1 " 50k.
Egyes szám ára 12kr.

Ny. Stein J. Kolozsv.
Metsz. Fiedler K.

FELHÍVÁS ELŐFIZETÉSRE.

Nem szükség fejtegetnünk, mily jelentékeny hatással lehetnek vidéki központjaink a közszellem emelésére. A főváros emelkedjék bár mindnyájunk öröme és büszkeségére minden igaz magyar metropolisává: veszti erejét, befolyását, ha a vidék közszelleme ernyed, önérzetlen. Erdélyrészi kisebb hazánkban a politikai sajtó az utóbbi időkben oly lendületet vett, mely jogos reményt nyújt az iránt, hogy oszlani kezd a közöny, mely ólomsúlyal nehezdedt bérczes hazánk közéletére. De elegendő-e az élet egyoldalú nyilvánulása elé tartani tükröt? Elég-e a központban kiadott politikai jelszavakat, mint hű viszhangoknak keblünk nemes hevületével viszonozni? Egy ága van-e az irodalom életének vagy az életet tükröző irodalomnak?

Lehet-e tompa megnyugvással megadnunk magunkat egy pár kevéssé szerencsés kísérlet után, melyeket részint itt Kolozsvártt, részint Maros-Vásárhelyt igaz buzgalommal tettek szépirodalmunk és társadalmi életünk önállóbb fejlesztése iránt? Nem kötelességünk-e a kísérletet mindannyiszor újból kezdeményezni, valahányszor a sikerre csak némi kilátás is mutatkozik?

Politikai életünk tolmácsai: a politikai közlönyök is többször hangoztatták annak szükségét, hogy a vidék több önérzettel, több önállással, több áldozatos buzgalommal léphetne föl. Az izlés nemesítésére, a szépérzés öntudatosá tételére, az irodalom marandó alkotásai iránt a figyelem ébresztésére, a nemzeti műveltség összhangzatos többoldalu fejlesztésére, a nemzeti öntudatnak az élet minden nyilvánulatában egyformán ébrentartására bir-e a főváros elég erővel? Aligha! Mindegyre hangzik a panasz, hogy a politika absorbeal mindent. Csak közelebről nyilatkozott úgy egyik genialis szépírónk, hogy ólomszülő szedése az ő munkássága. De szóljon bár a központ még szebben. Működnek bár még önzetlenebb lelkesedéssel: ha viszhangot nem ébreszt... nem vész-e el fáradságának java-része?

E hiányon kíván csekély hatásköréhez képest segíteni az „Élet és Irodalom“, e szépirodalmi és társadalmi heti lap, mely mély jelentőségű czimének súlyához képest, törekedni fog komoly irányban hű tükre lenni a társadalom életének — a napi politikának teljes kizárásával, — igaz terjesztője lenni az irodalmi izlésnek, ébresztője ama termékek iránti érdeklődésnek, melyek ez érdeklő-

dést valóban megérdemlik. Igaz, őszinte hangon kíván e lap hozzászólni a nevezetesebb társadalmi kérdésekhez, bevinni az itészet magasabb nézőpontjait az irodalmi kérdések megvitatásába és egy szegény, elhagyott mezőt, saját kis hazánk irodalmi múltját is művelés alá fogni. Vajha minél több oldalról sietnének e nemes czélunk felé vezető utak egyengetéséhez!

Rovataink berendezésénél, egy kissé eltérve a chablonszerüségétől, csak a vers, az elbeszélések rovatát tartjuk meg állandóan, egyebekben szabadabb mozgást engedünk meg magunknak. Természetesen igyekezni fog lapunk az irodalom és művészet köréből minden fontosabb mozzanatot lehetőleg elfogulatlan tárgyiasággal feldolgozni.

Lapunkat irodalmunk büszkeségének: Jókai Mórnak egy lapunk számára irt. „Láda! Kérnek. Jössz-e?“ czimű elbeszéléssel nyitjuk meg. Tolnai Lajos, Petelei István hosszabb elbeszélései fogják irodalmi jelesünk e művét követni. Kiváló fővárosi és vidéki írók egész sora igérte meg már közreműködését.

Az első szám verset Szász Béla, tárczacikket Beöthy Zsolt tollából közöl.

Lapunk minden vasárnap fog egy, és a szükséghez képest másfél nagy íven színes borítékban megjelenni.

A lap előfizetési ára:

Egész évre . 6 frt. Félévre . 3 frt.
Negyedévre 1 frt 50 kr.

T. cz. gyűjtőinknek öt egyszerre beküldött előfizető után kivádratva tiszteletpéldányt szolgálunk.

Úgy az előfizetési pénzek, valamint a lapszeleni részére vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendő (Kolozsvártt, Belmonostorutca 20. sz.)

Helybeli előfizetéseket elfogad STEIN J. könyvkereskedése.

Kolozsvártt, 1883. december hó.

HEGEDÜS ISTVÁN,
főmunkatárs.

KORBULY JÓZSEF,
laptulajdonos és szerkesztő.

LÁSZLÓFFY JÓZSEF

Kolozsvártt, (főtér Szathmáry-ház.)

Női kézi munka, rövid és kötött áru üzletében ismét új szállítmány érkezett s igen jutányos árban kapható igen sok mindenféle czikk:

Divánpárnák, kezdett munka és kész 1 frt 50 krtól 20 frtig.
Kendő tartó kezdett munka és kész 50 krtól 4.50 ig.
Kulcs tartó kezdett munka és kész 60 krtól 5 frtig.
Kalap tartó kezdett munka és kész 50 krtól 5 frtig.
Óra tartók kezdett munka és kész 30 krtól 2 frtig.
Szőnyegek kezdett munka és kész 2.80-tól 20 frtig.
Czipő húzók 5 ftól feljebb.
Fehér és színes himzések méterenként 8 krtól feljebb.
Apró dísz tárgyak izléses választékban.
Canavász és krepp abroszok, deszertek, védterítők, tálcza alá való, tálcza takarók pohár alá, munkakosárra való terítőkcsékek.
Komót czipők kezdett és kész 1.30 krtól 4 frtig.
Kefe tartó kezdett és kész 40 krtól 1.30-ig.
Ujság tartó kezdett és kész 60 krtól 6 frtig.

Kotta tartó kezdett és kész 80 krtól 6 frtig.
Tálcza előnyomatva vagy simán 40 krtól 3 frtig.
Kályha ellenzők 10 ftól feljebb.
Jardiniér papír készítmények lehető legolcsóbban.
A himzéshez szükséges fametszett és faragott állványok és rámpák.
Méter számra fehér, szürke Canava, barna crém stb., java, congress, filé, netz kelmék.

A fentebb irt asztalneműk simán, ugyszintén himzés alá igen szépen nyomtatva is kaphatók.

Fehér és színes gyapottak: Valódi Király, Pottendorf, Ausztria, Gumpoldskirchner, Magyar nemzeti, Gyöngy, Schottis stb. fehér és fehérítetlen állapotban. Vigonia mindenféle színes gomolyás gyapott jó színű, ugyszintén sodrott gyapottak, Hárászneműk, ezernák, selymek, tülk, mindenféle apróság. Férfi női és gyermek harisnyák, alsó ingek és nadrágok.

BÉLÉSNEMŰEK, ZSINÓROK, GOMBOK.

Midőn számtalan czikkeimet a legjutányosabb árak mellett a n. é. közönségnek ajánlani bátorodom, a karácsonyi, ujévi és alkalmi czikkekre becses figyelmeket kérve, magam jó indulatokba ajánlom s vagyok kész szolgáljak

(11) (1-1)

Lászlóffy József.

UJONNAN BERENDEZETT

FÉRFI DIVAT-ÜZLET MEGNYITÁSA.

Alólírott tisztelettel tudatom a nagyérdemű közönséggel, hogy Plébánia-épület szeglet bolthelyiségében

férfi divat-üzletemet

a mai kor igényeinek megfelelőleg berendezve megnyitottam, a hol is dus választékban és a legszolidabb árakban a következő czikkeket taláthatnak, u. m.: henger és nemez kalapok, Schapeau Clackok, nagy választéku nyakkendők, fehér és színes férfi ingek, gallérok, kékzők, kütinő minőségű czipők, téli és glaszé kesztyűk, téli alsó ingek és nadrágok, fűszeklik, utazó Pláidek és sapkák, vízhatlan szövethől készült (gumi) köpenyek és még több itten elő nem sorolt e szakmához tartozó czikkeket.

Valamint eddig ugy ezutánra is a legfőbb törekvésem leend a nagyérdemű közönség becses bizalmát szolid és pontos kiszolgálásom által kiérdemelni.

(12) (1-1)

Ifj. Csiky József.

EREDETI
FRISTER és ROSSMANN
VARRÓGÉPEK.
Amsterdamban az 1883-diki kiállitáson
„ARANY ÉREMMEL“
kitüntetett, tehát a legnagyobb elismerésben részesített
SINGER
varrógépeket készpénz, vagy 1 frt heti részletekbeni fizetések és hat évi írásbeli jótállás mellett ajánlja
Neeser János és társa
Kolozsvártt, tordautca 1. sz.
(7) (1-1)

Kész ruhák.
Ruha kelmék.
KARÁCSONYI és UJÉVI
ajándékokra:
A leghasznosabb és legjobb divatos és házi czikkeket, legközelebbi szerencsés bevásárlásomnál fogva bámulatosan leszállított áron kaphatók: (1-1)
MESKO L.
(EZELŐTT ORELLI)
Női és férfi divat csarnokában
Kolozsvártt, főtér 19. szám.
Női felsők.
Műtörök.

NOVÁK VICTOR
ajánlja jól berendezett
FÜSZER,
gyarmat-, liszt- és bor
KERESKEDÉSÉT
belközép-utca.
(3) (1-1)

STEIN JÁNOS

KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDÁSZ,

erdélyi muzeum-egyleti könyv- és zeneműáros
KOLOZSVÁRT

ajánlja az összes magyar, valamint a német és külföldi irodalom minden ágának legújabb s legjelesebb termékeiből felszerelt

KÖNYV- ÉS ZENEMŰKERESKEDÉSÉT

(Erdély legnagyobb könyv- és zeneműtelepe.)

Dús raktára kötött és kötetlen könyveknek a tudomány minden ágából. Képes diszművek, gyémántkiadások és ünnepi ajándékok.

HAZAI és KÜLFÖLDI REMEKIRÓK A LEGOLCSÓBB KIADÁSOKBAN.

MINDENMŰ ISKOLAI KÖNYVEK, TAN- és SEGÉDKÖNYVEK LEGTELJESEBB RAKTÁRA.

Ima- és ájtatossági könyvek egyszerű, úgy a legpompásabb diszkötésben stb.

NAGY KITERJEDÉSŰ ZENEMŰ-RAKTÁRÁBAN

mindenkor a legújabb, úgy nemkülönben a klasszikus zeneművek különféle kiadásokban kaphatók. Az olcsósága és jeles tartalmánál fogva méltán hírnevet szerzett

EDITION PETERS

(PETERS-FÉLE GYŰJTEMÉNY.)

mindig teljes számban van raktáron.

Bel- és külföldi könyv- és zeneműárosokkal való élénk összeköttetésénél fogva minden bárhol és bárki által hirdetett könyv vagy zenemű az eredeti bolti áron kapható vagy rövid idő alatt jutányos áron megszerezhető.

KÖNYV- és ZENEMŰ-JEGYZÉKEK

ingyen és bérmentve.

➡ Vidéki megrendelések gyors és pontos teljesítésére különös gond fordítottik. ➡

Közel 50 év óta fennálló könyvkereskedésében

A JELESEBB VAGY LEGÚJABB SZÉPIRODALMI MŰVEK ÉS REGÉNYEK

azonnal kaphatók s félhívja

a t. olvasó-egyletek s egyáltalán a hazai könyvtárak

különös, szives figyelmét ama felette előnyös feltételekre, melyek mellett a legnagyobb készséggel ajánlkozik

összes irodalmi szükségleteiknek

pontos és gyors szállítására.

➡ Levélbeli megkeresésre a feltételek azonnal közöltetnek.

A rendkívül leszállított áru szépirodalmi művek árjegyzékével és minden más könyv- és zenemű-jegyzékkel ingyen és bérmentve szolgál.

JÓL BERENDEZETT

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJA

minden e szakba vágó megbízást pontosan, csinosan és a legjutányosabb árak mellett eszközöl.

Kolozsvártt

SZERKESZTETTE:
KORBULY JÓZSEF.

1884.

OLVASÓINKHOZ.

em szükség fejtegetnünk, mily jelentékeny hatással lehetnek vidéki központjaink a közszellem emelésére. A főváros emelkedjék bár mindnyájunk öröme és büszkeségére minden igaz magyar metropolisává: veszti erejét, befolyását, ha a vidék közszelleme ernyed, önérzetlen. Erdélyrészi kisebb hazánkban a politikai sajtó az utóbbi időkben oly lendületet vett, mely jogos reményt nyújt az iránt, hogy oszlani kezd a közöny, mely ólomsúlylyal nehezedett bérczes hazánk közéletére. De elegendő-e az élet egyoldalú nyilvánulása elé tartani tükröt? Elég-e a központban kiadott politikai jelszavakat, mint hű viszhangoknak keblünk nemes hevületével viszonzni? Egy ága van-e az irodalom életének vagy az életet tükröző irodalomnak?

Lehet-e tompa megnyugvással megadnunk magunkat egy pár kevéssé szerencsés kísérlet után, melyeket részint itt Kolozsvárt, részint Maros-Vásárhelyt igaz búzgalommal tettek szépirodalmunk és társadalmi életünk önállóbb fejlesztése iránt? Nem kötelességünk-e a kísérletet mindannyiszor újból kezdeményezni, valahányszor a sikerre csak némi kilátás is mutatkozik?

Politikai életünk tolmácsai: a politikai közlönyök is többször hangoztatták annak szükségét, hogy a vidék több önérzettel, több önállással, több áldozatos búzgalommal léphetne föl. Az izlés nemesbitésére, a szépérzés öntudatosá tételére, az irodalom maradandó alkotásai iránt a figyelem ébresztésére, a nemzeti műveltség öszhangzatos többoldalu fejlesztésére, a nemzeti öntudatnak az élet minden nyilvánulatában egyformán ébrentartására bir-e a főváros elég erővel? Aligha! Mindegyre hangzik a panasz, hogy a politika absorbeal mindent. Csak közelebbről nyilatkozott úgy egyik genialis szépírónk, hogy ólomszülő szedése az ő munkássága. De szóljon bár a központ még szebben. Működne bár még önzetlenebb lelkesedéssel: ha viszhangot nem ébreszt... nem vész-e el fáradságának java-része?

E hiányon kíván csekély hatásköréhez képest segíteni az „Élet és Irodalom“, e szépirodalmi és társadalmi heti lap, mely mély jelentőségű czimének súlyához képest, törekedni fog komoly irányban hű tükre lenni a társadalom életének — a napi politikának teljes kizárásával — igaz terjesztője lenni az irodalmi izlésnek, ébresztője ama termékek iránti érdeklődésnek, melyek ez érdeklődést valóban megérdemlik. Igaz, őszinte hangon kíván e lap hozzászólni a nevezetesebb társadalmi kérdésekhez, bevinni az ítéset magasabb nézőpontjait az irodalmi kérdések megvitatásába és egy szegény, elhagyatott mezőt, saját kis hazánk irodalmi múltját is művelés alá fogni. Vajha minél több oldalról sietnének e nemes célunk felé vezető utak egyengetéséhez!

Kolozsvárt, 1883. december hó.

HEGEDŰS ISTVÁN,
főmunkatárs.

KORBULY JÓZSEF,
felelős szerkesztő.

Ábrán
Ábrán
Adrien
Amica
Abonyi
Anon
Bayard

Bartha

Bartók
Beöthi
Batizfal
Bedház
Dr. Bor

Boros G

Brassai
Dr. Cser

Cseh La
Czirják
De Gera

De Gera

Deák Al

Dr. Deng

TARTALOM-JEGYZÉK:

	Füzet szám		Füzet szám.
Ábrányi Kornél: Dalok kelet felé. (Költemény.)	4.	Dömötör János: Tárca: Attila és neve.	49—51.
Ábrányi Emil: A szultán.	13.	Endrődi Sándor: Dal. (Költemény.)	3.
Adrienne: Hölgyek, urak és szivarok.	10.	Jelenet az „Éden“ című verses regény harmadik énekéből. (Költemény.)	15, 16.
Amica: Családi örökség.	26, 27.	Éva.	26, 27.
Abonyi A. Egy komédiának utolsó felvonása.	36—39.	Egy önző: Tárca: Elmefuttatás.	4.
Regény dióhéjba.	50, 51.	Dr. Eszterházy Sándor: Az új kor szelleme.	37, 38.
Anonymus: Fővárosi apróságok.	16.	Ki tud szeretni.	37.
Bayard: Szigeti-lakoma.	1.	Tárca: Fra Angelico.	45.
Szigeti József Kolozsvárt.	1.	Fagné, Gyújtó Izabella: Incognito.	28—35.
Színház.	3.	Dr. Farnos Dezső: Tárca: Visszaemlékezés Bayreuthra.	13, 14.
Négy újdonság egy este.	5.	Tárca: Dreza és a sictini madonna.	38.
Színház.	8.	Fábián Géza: Őszi kép. (Költemény.)	41.
Színház: Czeczil házassága, kölesönként feleség	9.	Csillaghullás. (Költemény.)	51.
A Kölcsey-egyesület évkönyve.	8.	Dr. Ferenczi Zoltán: Irodalom. Gr. Széchenyi István naplói.	1.
Irodalom.	13.	Margit dala. Faustból. (Költemény.)	18.
A Kemény-Zsigmond társaság	16.	Tárca: Józsi Miklós és a történelmi regény.	28—31.
Színház: Nadányi György.	19.	A nagybácsi elbeszélése.	36—41.
Az új országház gothikája.	20.	Tárca: Kovács Gyula mint Hamlet.	45.
Megint az új országház gothikájáról	22.	Színházban: Atheni Timon.	46.
Nyári színház.	27.	Tárca: Várnász.	49.
Bartha Miklós: Alkony órák.	7—9.	Tárca: Egy régi levél.	52, 53.
Szélid polemia.	21.	F. Z.: Színházban.	53.
Magyar egyesület.	32, 33.	Gabányiné Etelka: Furcsa emberek és emberkék.	11.
Arad napja.	41.	Gabányi Árpád: Két fiú.	14—17.
Bartók Lajos: A távolból. (Költemény.)	22.	Pesti posta. I.—XXXIII.	15—52.
Beőthi Zolt: Tárca: Hamlet és Barnabás diák.	1.	Gamin: Tárca: Törödékek.	36.
Batizfalvi Erzsébet: Arany lakodalom	44, 45.	Gyarmati Zsigáné: Nem úgy van most, mint volt régen.	25—26.
Bedőházy János: A mama. (Költemény.)	36.	György Aladár: Nyilvános előadás és a vidék.	13.
Dr. Boros Gábor: Anya és gyermeke. (Költemény.)	7.	Hegedűs István: Élet és Irodalom.	1—2.
Csákyakő. (Költemény.)	28.	Tárca: Egy új angol költő.	3.
Nárczis. (Ó-kori regé.)	35.	A kolozsvári nemzeti színház.	4.
A sors. (Költemény.)	42.	A kolozsvári társadalom	6, 7.
Halottak ünnepén	45.	Lobog-lobog!... (Költemény.)	7.
Mámortal. (Költemény.)	49.	1894.	9.
Boros György: Gr. Kemény József levelei Nagyajtai Kovács Istvánhoz.	15, 17, 18, 33.	Színház: Az „Ember tragoediája“ a kolozsvári színházban.	10.
Székely regések	32.	Irók joga.	11.
Reliquiak.	46.	Márczius 15-ike.	12.
Brassai Sámuel: Irodalom: Fájó szívből.	8.	A trónörökös iradalmi vállalata.	15.
Dr. Csernáttoni Gyula. Irodalom: Kisfaludi Károly és munkái.	4.	Farandole	16.
Irodalom: Az életből.	7.	Színházunk jövője.	18.
Irodalom: Budenz-Album.	18.	Korunk árnyképe	19—22.
Tárca: „Rafael Madonná“-ja.	36.	A korszellem épít.	19.
Magyar-Egylet.	44.	Politikai szónoklat.	25—26.
Irodalom: Regényes feleség.	47.	K. E. halálára. (Költemény.)	25.
Társadalom orvosai.	49.	Tárca: Hellénből.	28.
Cseh Lajos: Tárca: Az „Erdélyi Híradó“ márcz 15-ről.	12.	Hirám: A hiányzó ismeretlen.	37.
Czirják Albert: Tárca: A rossz kedvről.	46—48.	Honvéd: Népdal világosról. (Költemény.)	27.
De Gerando Antonina: Tárca: Egoismus, Altruismus.	2.	Indali Gyula: Élő hang. (Költemény.)	2.
Adar, Histoires, Buissonnieres.	52.	Imreh Sándor: A magyar nép erkölcsi rajzához.	3—5.
De Gerando Attila: Tárca: Párizs.	19.	Illésy Piroska: Salgama condita.	40—42.
Tárca: Csevegés Kolozsvárról.	21.	Igaz: Lucretia.	51.
Deák Albert: Hej, a kit szeretsz, meg van a szeretve. (Költemény.)	22.	Jókai Mór: Láda! Kérnek. Jösz-e? Elbeszélés.	1—10.
A kik a csók elől szöknek.	46, 48.	Jakab Elek: A mi Sylvester esténk.	2.
Dr. Dengi János: Az éjfél régen elütötte. (Költemény.)	14.	Budapesti levelek.	9, 12.
Tárca: Lugosi Józsefről. Reminiscenciák.	17.	Kolozsvári farsang ötven év előtt.	10.
Irodalom: Legujabb regény.	31.	A magyar irodalom ébredési korszakából.	13.
Apró dalok. (Költemény.)	34.	Tárca: Adalékok Csokonai élete és jelleme ismertetéséhez.	15—18.
Hisz úgy van, úgy. (Költemény.)	48.		

	Füzet szám.
Jakab Elek: Tárca: Megint egy adat az erdélyi magyar irodalom zsenge korából.	20.
Életkép az 1861-iki évből.	21.
Egy elmés költemény e század feléből.	23.
Tárca: Br. Apor Péter a magyar sociologia megalapítója. 25—26.	
Jakab Ödön: A deres haj, mi más volna. (Költemény).	5.
Szeretlek én. (Költemény).	40.
Jánosi Gábor: Tárca: Poe Edgar. A „holló“-ról.	9.
Jancsó Benedek: Tárca: Kölcsey és klasszikai irány.	44.
Korbuly József: Kövesdi Gábor meséje. (<i>Kelen</i>).	1.
Vak Simon.	2.
Prosit.	3.
Hogy lettem én még is suszter.	4.
Házi gyógyszer. (<i>Csaba</i>).	5.
Blaháné és én.	6.
Porszemek.	8.
A legszebb sakkjátszma.	11.
Anya nélkül.	18.
Dóczy. „Utolsó szerelem“	20.
Vén kintornás.	27.
Pletyka-pad.	28—30.
Az elijesztett vőlegény	30—34.
Király Kálmán: Tenger pusztaságnak. (Költemény).	43.
E. Kovács Gyula: Ragyogásból esni sirba. (Költemény).	10.
S . . . Cs. Teréz emléke. (Költemény)	46.
Kolozsváry Aladár: Tárca: Vajda János lyrája.	39, 40.
Oh, hogy ha . . . (Költemény).	47.
Komáromi F. Egy jó barát halálakor. (Költemény).	20.
Lugosi József: Köszönöm a violákat. (Költemény).	12.
Lányi Ernő: Egy pessimista naplójából.	21, 26.
Egy nyári út.	36.
Moldován Gergely: Az ördög és az asszony a román népnél.	21.
Medgyaszszay Evelin: Egy kis csillag regéje.	53.
Petelei István: Az utolsó bobori leány.	11—18.
Az alku	28.
A mama szerelme.	46—52.
Paál Árpád: A legdrágább koszoru.	38.
A veres kereszt papnője.	45.
Réthy Lajos: Elfelejtett harcros.	8.
A társadalom osztályai.	16, 17.
Revitzky Gyula: Alkony. (Költemény).	23.
Talált rózsá. (Költemény).	33.
Szász Béla: Langfellowhoz. (Költemény).	1.
Három csöpp	32.
Az utozán.	43.
Rabszolga álma. (Költemény).	45.
Sámi Lászlóné: Szinte feláldozták.	1—24.
Rejtélyes örökség.	43, 44.
Szász Gerő: Ó- és új-testamentom. (Költemény).	2.

	Füzet szám.
Sz. K. Farsangi krónika (A nőegylet calicot-bálja)	5.
Pártállás és az ifjúság.	27.
Széchy Károly: Nemzeti élet és nemzeti irodalom.	8, 10, 12, 14.
Seladon: Farsangi krónika.	7.
Bál krónika.	10.
S. J. Anyámnak.	10.
Sebesi Jób: Tárca: Török Balázs nótája.	16.
Dalok.	44.
Ifj. Szász Károly: Oroszországi kép. (Geibel Emanueltól.)	19.
Szentesi Lajos: Egy nagyvilágba lépő leánynak.	21.
Az ember sorsa.	24.
Salamon Antal: Nemzeti nevelés.	23, 24.
Sümegei Kálmán: Két falu.	23—25.
Székelly János: A miket ne olvassunk kérdéséhez.	23, 24.
Sándor József: Hanyatlásunk és a nő.	28—30.
A legnagyobb családok.	34.
Hová?	42.
Epur si mouve.	48.
Reál-ideál.	47.
Az egyetemi kör ünnepe.	50.
Boldog ünnepeket.	52.
Szunyog: Hozzá.	29—32.
A hol az ember kezdődik.	34.
Sebesi Samu: Tárca: Az életből.	32—34.
Az első ősz hajszálak.	52.
Tussai Gábor: Nők a forradalomban.	10—13.
Tutsek Anna: Három gyermek.	10.
A megváltó.	4.
Nyári vihar.	16.
Éjjel.	20.
Doktor úr.	29.
Egy éjszakán.	42.
A szerény asszony.	51.
Tolnai Lajos: Soha én . . . (Költemény).	11.
Az új világ.	28—42.
Dr. Török István: Irodalom: (Első Frigyes Vilmos).	11.
Irodalom: (Az erdélyi muzeum-egylet bölcselet-, nyelv- és történelem tudományi kiadványai I. kötet, 1. füzet.)	1.
Tanár-választás és marasztás	2.
Adalék a Hóra-világ történetéhez.	2.
Nyári színház.	2.
Méhes Sámuel ref. tanár ifjúsága.	47—49.
Tinódi: Népdalok.	30, 31.
Timoleon: Magyar királyi operaház.	40.
Nemzeti színház és nemzeti kormány.	40.
Vedres Gyula: Tárca: Szegény cigány leány.	31.
Zilahi Gyula: Szép Ilonka legyezője.	50.

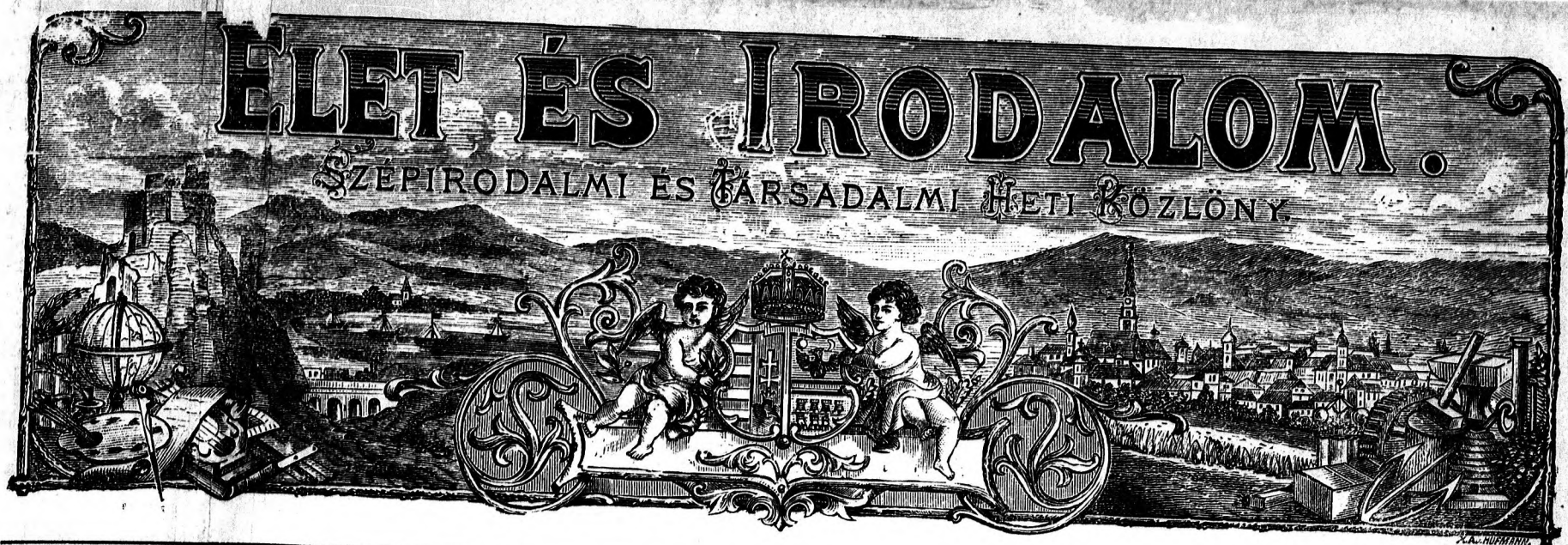

Negy
Félév
Egész

Első

tőség
üresség
jelent
K
gyanant
fölrház
értő kez
mutatja
riaszl.
Eg
stíve egy
dennapi,
dalom n
irodalom
hatja eg
De
Mé
mintsem
is híven
lomnak m
nek világ
És
viszonyát,
a sziv.
Azo
eszünkbe,
hatatlan
nyilvánuló
félre nem
És é
szak törté
hány műre
szemben is
kalmazni,
mesebb fri
Kazinczyt,
kodott egy
Kisfaludy

5.
 27.
 12, 14.
 7.
 10.
 10.
 16.
 44.
 19.
 21.
 24.
 23, 24.
 23, 24.
 28-30
 34
 42
 48
 47
 50
 52
 29-32
 34
 32-34
 52
 10-13
 10
 4
 16
 20
 26
 42
 51
 11
 28-42
 11
 let-
 kö-
 1'
 2:
 2:
 2:
 47-44
 30, 31
 40
 40
 31
 50

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Negyedévre	1 frt 50 kr.
Félévre	3 " - "
Egész évre	6 " - "

Egy szám ára 12 kr.

LAPTULAJDONOS ÉS FELELŐS SZERKESZTŐ:
KORBULY JÓZSEF.
 FŐMUNKATÁRS:
HEGEDÜS ISTVÁN.

Az előfizetési pénzek, valamint a lap szellemi részére vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendők. (Kolozsvárt, Belmonostor-utca 20. sz.)
 Helybeli előfizetéseket elfogad Stein János könyvkereskedése.
 KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

I. Évfolyam.
Első (mutató) szám. Megjelenik minden vasárnap 1-1½ ívnyi terjedelemben. **Kolozsvárt. 1883. december 24.**

ÉLET ÉS IRODALOM.

"Szó, pusztá szó!" mondja a dán királyfi az elmezavar leple alatt megmérlegelvén az udvari környezet mázos nagy szavainak valódi súlyát, értékét. Élet és irodalom a modern világ e két mély jelentőségű kifejezése alatt lappanghat meg nem nevezett üresség, de a gondolkodó agynak és érző szívnek jelenthet mély és nagy dolgokat.

Korlátlan az élet, melynek árján habbuborék gyanánt tűnik el életünk; végtelen nagyító erővel fölrüházott tükör az irodalom, mely — ha hozzá értő kezébe kerül — az életet élettelen igazsággal mutatja, különben bizar torzképekkel csábit vagy riaszt.

Egymást átszövő két hatalom, egymással frigyelvé egymást emelő két tényező. Mily önértetlen, mindennapi, tényészéleti tengődésszerű volna az élet irodalom nélkül. Mily mesterkélt, festett ég lenne az irodalom élet nélkül. E két tényező kölcsönösen áthatja egymást.

De mikor? de hogyan?
 Mélyebb rejtély ez; világosabb látást igényel, mintsem e futó sorokban bár körvonalozott képét is híven lerajzolni bírnám. Van azonban az irodalomnak multja. Van az irodalomnak fejlődése, melynek világánál a gyengébb szem is biztosabban láthat. És e világlátásnál nézve az élet és irodalom viszonyát, föllekesül a eszűgeteg akarat, földobban a szív.

Azon nagyok áldozatkész munkássága jut eszünkbe, kik a minden renaissance korában pótolhatatlan őszinteséggel, kijelentésszerű tisztasággal nyilvánuló irodalmi lelkiismeret szózatán csüngtek félre nem téríthető elszántsággal.

És észrevétlenül mélyedek bele ama nagy korszak történetébe, melyben a még kezdő és egy néhány műre szorított magyar irodalmi termeléssel szemben is nem haboztak azt a magyar mértéket alkalmazni, mely elképzeltt egy Berzsenyit, de nehezebb frigyben egyesített egy Szemerét, Bajzát, Kazinczyt, Toldyt, Szontag Gusztávot és diadalmas-kodott egy Vörösmartyban, első babérait aratta egy Kisfaludy Károlybar.

Az Élet és Literatura lapjait mohó önfeledséggel forgatám.

Minő távol áll e folyóirat a modern izlés csinjától a berendezés körüli tapintatától, az olvasó közönség igényeire való finom ügyelettől; minő távol áll ez attól az elvtől, hogy az olvasót folyton érdekelni bírja; minő távol áll e folyóirat attól, hogy chablonszerű pontossággal adja meg a közönség „mindennapi kenyerét”. És mégis! Mily súlyt, mily jelentést nyer egy Szemere, egy Kölcsey tolla alatt leírva e szó: élet és irodalom!

Élet: a jobbak élete.
 Irodalom: e jobbak lelkiismeretes törekvése az irodalmi eszmény felé.

Mit mondana a mai közönség, ha egy valaki a hit, remény és szeretetről érkeznék mint Cselkői (Kölcsey) és ezt egy protestáns és katolikus érületű egyén, egy Szontagh és egy Guzmics vennek bírálat alá? Mosolyra volna kész. De hátha egy költeményről beható bírálatot olvasna nyomban ugyanazon lapokon, mint Kölcsey versére teszi az elkeseredett Berzsenyi?

De hát ha ugyanez sorba helyezve olvasná a Zrínyi, a Gyöngyösi, a Ráday, a Vörösmarty által írt eposok bekezdéseit? A „Leányörzö” után a róla írt Kölcsey-féle bírálatot?

Mit mondana?
 Azt, hogy manapság ily tárgyak egybehalmozása helyett van munkafelosztás. A szakközönség egész sora áll előttünk, melyek a különböző irodalmi ágakat művelik a magok módjuk és módszerük szerint.

Manapság az irodalmi életnek sok színe és a kaleidoskopszerű tartalma szakszerűség rovására van.

És a közönség válasza helyes. Hála irodalmunk külterjes fejlődésének: a különböző ágak megkapták művelőiket; meg van olvasó közönségük.

A figyelem szétszóródik annyifelé, a hány irodalmi műtag művelés alatt áll, hozzávéve még a tudománysszakok naponta jobban elágazó sok-sok köreit.

Költői művet, bírálatot, tudományos kérdés vitatását, nyelvújítási harcot, szöfűrkészési barangolást (mint Horváth István a Kaján szóról teszi a Muzarionban) egy helyen senki sem ad ma az olvasónak. Jól van ez így, és még is lehetlenség nem érezni annak hiányát, hogy az olvasónak az öngondolkozásra, az elmélkedésre, az élet nagy kérdéseivel combinatív több oldalú vizsgálatra, az élet

és irodalom kölcsönös viszonyának megvilágítása alapján alkalom vajmi ritkán nyílik.

A tudománysszakok különmívelése mintha kivont volna valami tartalmasságot a szépirodalmi munkásságból.

A szépirok észrevétlenül mind jobban-jobban az olvasó közönség izlésének kezdenek hódolni. Az olvasót mind izletesebb falatokkal kell ingerelni. És mintha még is vesztené étvágyát. A politikai lapok terjedelme nőtt. Tárcaarovata mind több színűvé gazdagodott. A tudomány és társadalmi élet kérdései a laikus közönség számára feldolgozva izléssel föltálatatnak. És a szépirodalom mind inkább az olvasó közönség mulattatásához kezdi kötni létjogát.

Akaratlanul sodorja magával ez áramlat az író is. Kerüli azt, mi nehézséget okozna, kerüli azt, mi pillanatra untatna, mert csak mélyebb behatás után gyönyörködtetne. A szépiro nem találván eléggé megjutalmazva a lassu munkát, siet... lázassá lesz. És van a lázban gyönyör, van a lázas alkotásban bizonyos varázs; mert az alkotás nehézségei nélkül is elvégzi az alkotást.

Ne gondolják szives olvasóim, hogy e pár reflexió oda vezet, hogy tehát az Élet és Irodalom ez. vállalatától várunk valami „még soha sem étezett”-et.

Igen kopott reklam volna.

Ne gondolják a szives olvasók, hogy a komolyabb irány, a magasb ítéseti nézőpont érvényesítésére hivatást, erőt éreznénk magunkban.

Még azt se higgye senki, hogy kritikai velleitásokkal eléretnek az irodalmi lelkiismeret nyugtalanítása, érzékenyebbé tétele, melyre pedig ugyan csak volna szükség.

A főváros dolga ez, és habár a kritikát szakszerűen még egy lap sem műveli, mi okvetlenül nagy hiány irodalmunk újabb fejlődésében, a kezdeményezés „jogát tőle senki el nem veszi”.

Összes törekvésünk csak annyi, hogy csekély hatáskörünkben kísérletet tegyünk az élet és irodalom kérdéseinek együttes tárgyalására.

Összes törekvésünk csak annyi, hogy a rendes szépirodalmi olvasmányok kapcsán aránylag nagyobb tért nyissunk a bölcselmi reflexiókra, az irodalmi eszmék behatóbb vizsgálatára, az ítéset érvényesítésére és a társadalmi kérdések fejtegetésére. E törekvésünkről még egy pár szót a jövő számban.

HEGEDÜS ISTVÁN.

Láda! Kérnek. Jöss-e?

Elbeszélés.

Irtta: JÓKAI MÓR.

Csáky István gróf uram nagyon gazdag ember volt, vénsége felé. Tudniillik a VIII.-dik István.

Hát csak nem is hiába segített annyit imádkozni Brandenburgi Katalin fejedelem asszonynak.

Mert az ám a jó imádság, a mit nem csak az égben hallgatnak meg; hanem Bécsben is.

Ő kegyelmessége szépen elimádkozta a fejedelem asszonynak negyven ezer aranyját, még két szép dominiumát. Azonkívül megszerezte a császártól Hidvárt, Szerencset, Temesványt, Szepeszt.

Annál fogva sok volt neki, — de nem elég.

Fiatal korában nagyon szép ember volt, és igen bőkezű. Marokkal szórta az aranyat, mikor arról volt szó, hogy megválasztassa magát erdélyi nagy fejedelemmé. (A mihez csakugyan nagy joga volt, mert ő volt Bethlen Gábornak a valóságos utódja). Hanem a vége felé egészen megváltozott — a képe is, meg a természete is. Valami rogyaféle elrontotta az ábrázatját s a mint a hetedik klimakterikus esztendeje eljött, egyszerre pazarlóbul zsugorivá lett.

Szepesvárallján volt neki a vár kellő közepén egy szobája, a melyben egyedül tanyzott. Ennek a szobának a falában volt két ökölnyi lyuk. Ezeknek a lyukaknak a

folytatása volt egy-egy hosszú réz cső, mely tizenkét singnyi mélységbe szolgált alá. Mind a két cső alatt volt egy sziklába vágott üreg.

Mikor VIII-ik István grófnak meghozták a bérlők az árendát, a sáfárok a dézsmát, a bírák a füstpénzt, a molnárok a vámot, a bálisok a dácziát, a bányászok a kuxproportiót, a tisztartók a gyapju árát (az természetesen mind arany és ezüst volt): hát akkor maga elé vette a gróf a fatálat, a mibe a pénzt leszámlálták, s aztán marokkal kiszedve belőle a tartalmat, leeregette azokat a két lyukon. Az egyikben az ezüstöt, a másikon az aranyat. Aztán hallgatta nagy gyönyörűséggel, hogy csörömpölnek a lehulló tallérok, körmőcziek, odalenn a mély szikladoban. Később már nem is igen csörömpöltek: annak a jeléről, hogy a bevezető cső kezdi közel érni a garmada kúpját.

Igy aztán természetesen soha sem volt pénze. Millióra mehetett az már, a mit maga alá eregetett ilyen formán; de ahhoz nem lehetett hozzá nyúlni. A várat kellett volna előbb szétbontani, vagy egy hevér-kompaniát neki állítani, hogy furjanak tárnát az ő arany-ezüst bányájába a sziklán keresztül.

E miatt aztán minden lerongyolott, elvesztett, elkopott a vár kastélyában; mert soha sem volt pénz a megújításra, vagy a tartozásra. Senkinek az egész felföldön olyan rossz dikhenez lovai nem voltak, mint a szepesváralljai grófnak: azoknak minden csontjukat meg lehetett a bőrükön keresztül számolni; a hintajáról levedlett a bőr, s a csatlósainak a veres nadrágján, zöld dolmányán kékkel sárgával volt befoltozva a térd, meg a könyök; a toronyórája nem járt, mert az órás előre kérte a salláriumot, s a kútból nem lehetett vizet meríteni, mert új szivattyú kellett volna bele: úgy jártak le bele vedrellel.

De semmi sem dicsőítte olyan fenn a szepesváralljai gróf fényes uraságát, mint az a földi falu ott a vára lábánál. — Látott már valaki ürge vagy hörsög odút? Olyan az épen. Egy nagy hepahupás agyagdomb, a mibe száznál több lyuk van vájva: a lyukakon ajtók, olyanformák, mint a minők a sertés-ólakat dicsérik más vidéken. Búzavermeknek lehetne nézni, ha egy lyuk nem füstölögne fölöttük, a miben fűzfavesszőből fonott kas csúfolja a kéményt. Ezek a szellérakások. Egy egész troglodyth-telep: a kőkorszakból hátramaradt emberi gőzütánya.

No ez a falu legalább nem ég le soha.

Az öreg gróf pedig el nem tudta képzelni, hogyan van az, hogy ő neki sóha sincsen pénze! Szidta a tolvaj parasztot, a ki eldugja, a hóhérnak való sáfárt, a ki be nem hajlja, s panaszkodott a rossz esztendőre. Soha sem elég újjig a kenyér, s tavasz felé a lovak már csak makukával*) élnek.

Azért aztán mindig azon törte a fejét, hogy hogyan, miféle úton-módon lehetne pénzt csinálni? De annyit, hogy mindig elég volna.

Hát ennek természetesen a legrövidebb útja, és a legegyszerűbb módja az alchymia: az aranyesinálás.

Nincs ennél szebb tudomány a világon.

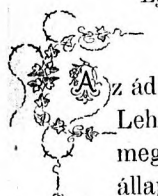
A retorta egyik szellentőjébe bedugja az ember a vasúti concessiót, s a másikon kijön a két millió... De hová bicsaklott a tollam? Hisz a XVII-ik században még nem voltak vasútak. Tehát azt akartam mondani, hogy az egyik kemenczelyukon betolja az ember az ólomot, meg a „leo ruber“-t (a veres oroszlánt) s a másik lyukon kijön a „nagy magisterium“-mal, a tiszta szinarany. Ha pedig a „leo albus“-t (a fehér oroszlánt) vegyíti az ember az ólom közé: akkor meg-

*) Felaprózott lenmagpogácsa az olajtűtő sütőből.

TÁRCZA.

Hamlet és Barnabás deák.

Egy nagyobb aesthetikai munkából.

Az adátság nem mindig muló lelki állapot. Lehet az embernek egész szelleme mivoltát meghatározó, sőt magában foglaló tartós állapot. Ilyenkor, ha a lélek egész munkásságát táplálja, minden erejét irányozza, valamennyi tehetsége fölött uralkodik: gyűlölködésnek hívvezzük. Nem gyűlöletnek, mert ez sarjadhat tisztán erkölcsi magból, a jónak szeretetéből s bár szintén állandó, de mégis csak bizonyos alkalmakkor tör elő, mintegy újra és újra kihivatva bensőségéből. A gyűlölködés úgy szólván soha sem szünetel, valóságos megöröködött thümosz. Nem irányul általában jóra vagy rosszra — az emberekre, valójuk erkölcsi jelleménél fogva, hanem természetesen szerez és általában egyésekre, fajokra, osztályokra. Ily szenvedélyek dühöngenek a párizsi vérményegzőben, melyet Marlowe szintén dramatizált, ilyenek általában a faji és vallási harczokban.

A gyűlölködés és a gyűlölet között tisztán érzeteti velünk a különbséget Hamlet alakja s Kemény Barnabás deákja a Zord időben. Sorsuk kö-

zött van némi rokonság. Mindegyiküket véres ármány fosztotta meg atyjától. A hős dán királyt rejtőzködő ármány ejtette meg, melynek sikerült még magát a gyilkosságot is titokban tartani; Hamletnek élete hálványán kívül, mindenét meghagyta: fényt, hatalmat, reményt, szerelmet. A dunamenti várurat, Barnabás atyját, szörnű erőszakkal megszárolták le, vadállati vérszomjával és prédavágygyal nemcsak megölve, hanem megrabolva és meg is beestelenítve őt, egész rokonságát kiirtva, árváját pedig nyomorba, csúfságba, gyalázatba taszítva. A két apa árnyéka bosszura hívta föl gyermekeit. Az öreg Hamlet lelke megtorlást kíván fiától: de csak is magán az áruló Claudiuson. Szívére köti, hogy elméje maradjon tisztán s még anyja büntetését is bizza az égre. Barnabás lázas képzelete előtt is megjelenik a kísértet, ki atyjának nevezi magát, arra bátorítva őt, hogy irtsa ki a rablókat. Igen, de a gyilkos Kinizsi már meghalt, a bitorló nagybátya mag nélkül mult ki, a rablott birtok idegen kézre került. Hol találok hát őket? kérdi a kísértettől Barnabás. Az egész országban, feleli az. Mi a jegyök, hogy rájuk ismerhessek? Arczukon az öröm, szívében a boldogság, testükön gazdag ruha, így szól az atya. Hamlet bosszújának Claudius van czélul mutatva, Barnabásénak az egész világ.

Ime a különbség kettejük utasítása s ezzel lelke és pályája közt. Mindegyiküket örület kerülgeti, de Hamleté csak szinlett, melyhez eszközül folyamadik bosszúja sikerére, míg Barnabásé valóban démoni eszeveszttség, romboló düh. Hamlet

gyekszik híven megmaradni utasításának korlátai között; keserve anyjával szemben is kitör ugyan s állépi a megengedett határt, de gyűlölete csak egy emberben, mostoha atyjában összpontosul. Azt mondja Oféliának: a ki már házias, egy hiján hadd éljen; a többi maradjon úgy, a mint van. Egy hiján! Gyűlölete csak ez egy ellen irányul s rajta kívül csupán azokat tiporja el, a kik ellene szegülnek vagy akadályozzák. Ezeket is inkább öntudatlanul, saját tragikai veszedelmébe keverve, magával a bukásba rántva, mint czélzatosan. Barnabás, a mint kiszabadul a dobokai klastromból s fegyvert kap kezébe, mint a ketreczéből kitört tigris, mindenkit ellenségének néz s szétmarczangolni szerelne. Hamlet gyűlöli a bünt s képviselőjét Claudius; Barnabás gyűlöli a boldogokat és nemeseket s legyilkolja Elemért, csupán mivel ő a legnemesebb és legboldogabb mindazok között, a kikkel találkozott. Hamlet, ha sikerülné neki megállani bosszúját, betöltöttnek tartaná élete feladatát; Barnabás soha, míg csak örvendők és hatalmasok vannak a világon. A bünt kiterjesztve, megtagadja az erkölcsi eszmét, míg a dán királyfi önkínzó féltékenységgel tartózkodik megsértésétől. Csak a bizonyosságot keresi, hogy bosszúja igazságtétel legyen; a hős deák meg minden áron hatalmat akar a kezébe keríteni, hogy szemébe kaczagasson az igazságnak. Árulás követtetett el rajta: mivel az árulókat karja nem érheti, azt hiszi, az egész világnak bosszúval és árulással adósa. Dühétől tajtékozva áll bosszút a keresztényiségen, a nagyarságon, a ne-

kapja vele a „kis magisterium“ segélyével az ezüstöt.

Egészen tiszta munka ez: csak a veres oroszlánt kell hozzá megkapni, aztán meg a fehér oroszlánt. Olyan pedig „van.“

Csak az a kérdés, hogy „hol?“

Hát a ki erre a kérdésre meg tudott felelni, annál volt a bölcsék köve.

A „bölcsék köve“, a ki minden betegséget meggyógyít s a vén embert megfiatalítja.

Elhiszem biz azt. A kinek pénze nincs, annak mindenféle betegsége van; a kinek pénze van, az egészséges ember. Az életkort pedig akként osztogatják, hogy a szegény embert egész világi életében úgy hívják, hogy „te öreg“, s a gazdag embernek pedig azt mondják, hogy „fiacskám“.

Hanem hát hol van a „leo ruber“? vagy legalább a „leo albus“?

Hát azt senki sem tudta olyan bizonyosan, mint magister Eleutherius Korparhergyi de Terravár.

Hohó! Nagy ember volt ez! A hirhett Lully Raymund tanítványa, a ki Edward angol királynak ötvenezer font kényesőjét változtatta át aranyra.

Első „adeptus!“

Nagy summa pénzért sikerült csak e rendkívüli tudóst elcsábítani Rezső császár prágai alchymista műhelyéből Csáky István grófnak, a VIII-iknak.

Mert, mint tudva van, a császár is foglalkozott ezzel a tudományal. Aranyat csinálni! És nem csak a népei veritékéből. Az ő laboratóriumában képezte ki magát Eleutherius mester. Volt neki bizonyítványa is sárkánybőrre írva, eleusiai betűjegyekkel. Rajta volt Theophrastus, Bombastus, Paracelsus névalírása in optima forma.

Be volt ő avatva az aranycsinálás hét-szeres mystériumaiba.

A régi schlendiánt, a mely szerint Hermes Trismagister idejében procedáltak az alchymisták, az újabb XVII. század tudományos szülőtte, mint ócska babonáságot, elvetette.

Mit neki a „bibor palást“, az „ős Ádám“, a „hétszer Jordánban fürdőtt bélpoklos Naámán“, aztán meg a chaos, a sárkány, a kígyó? Ezekben a civilizált kor embere nem hisz többé. Charlatanéria volt az! Mese az egész hermeszi aranycsinálás titka.

Ellenben egészen kétségen felül emelkedett az újabb tudományos világnak procedurája az alchymia mezején; a mi e nevek alatt fordul elő: „Proteus átváltozása, Orpheus pokolraszállása, Cadmus hadjárata, a Hesperidák kertje.“ Ez már az igazi tudomány! Ennek az alapján nincs az a fűrészpör, nincs a fazékascseserép, a mi kellő operáció mellett a „titkok kemencéjén“ keresztül arannyá változva ne jönne elő.

Hiszen fűrészpör és összetört fazék Szepesvárallja udvaráról is csak került ki elég; de biz abból magister Eleutherius minden tudománya mellett sem tudott még eddigelé aranyat csinálni.

Az az, hogy igazítsuk helyre a véleményünket. Csinál biz ő aranyat; mert hiszen arra való volt az „aranybibor“, a mit az olvadék közé kevert a varázspálcza üregéből; csak hogy az eredmény összeszámitása után a méltóságos házigazda arra a bizonyosságra jutott, hogy az ilyen alchymia mellett neki minden uncia aranyért tizenkét tulkot kell felhajtania Bécsbe, a mi a rente conversiónak a legirrationabilisabb modalitása.

Egy gulya már oda van, a miért, rendes áron eladva, lehetett volna kapni ezer uncia aranyat, míg az aranycsináló kemencé-

ből nem resultált érte több tizenkét darab sárga csikonál.

Ekkor jött egy új fölfedezés: az „antiphlogisticon!“

Tűz nélkül állítani elő az aranyat!

Új fordulat a tudományos világban.

VIII. István gróf megtudta ezt az epi. meridésekből; de Eleutherius magisternek mésejtelve sem volt róla, hogy mi lehet az?

Tűz nélkül nyerni az aranyat! Tehát Leo ruber nélkül, és pallium porphyrium nélkül.

A tudós tagadta ennek a lehetőségét.

Pedig ott volt a nyomtatott lapon. A czimboritékon szent Florián, a mint egy kanta vízzel eloltja a tüzet.

Lehetetlen az!

Nem az, hogy Szent-Florián eloltja a tüzet; hanem, hogy az aranyat elő lehessen állítani tűz nélkül.

E fölött a gróf és a tudós nagyon sokat el tudtak vitatkozni.

(Folytatása következik.)

LONGFELLOWHOZ.

Föld s nem ég lakója az irigység
S én irigy vagyok —
Nézem sóváran tömérdek kincsét
S a dúsgazdagot.

Mint az áldást hintő nyári zápor
A tikkadt mezőt:
Élteti a dús telt pénztárából
A sok éhezőt.

Fölkeresi koldus rejtekében
A ványnyadt nyomort
És azoknak, a kik nyögnek éhen,
Vigaszt hordva hord.

Könyörültet leplelve takarja,
Kik ruhátlanok;
Támogatja bátor férfi karja,
A ki lerogyott.

méseken és erősökön. Mindazonon, a kiknek semmi köze ugyan az ő nyomorához, de fenségükkel csufolni látszanak alacsonyágát, hitökkel hitlenségét, nemességükkel elvetemültségét. Mikor a Boldogasszony német egyházáról, melyben egykor kimondták atyja hitlenségét, lelti a keresztet a koronát teszi rá ádázására. A gyűlölködés képe, szemben a gyűlöletével.

BEETHY ZSOLT.

Szigeti József Kolozsvártt.

Ha szomorú látványt nyújt az üres színház, a kedvetlenül, csüggeteg kedélyvel játszó színész; ha hiányzik az a delejes folyam varázshatása, mely a művészet képét mimelő hivatott művész és eképen édes önfeledtséggel, az illusio által elbűvölt lélekkel csüngő nézőt testvéri együttérzésben összeolvasztja: ki kerülhetné ki a kínos benyomást?

Kolozsvártt nem egy este, de az esték hosszú sora, mint egyhangú, színtelen puszta terült el.

Színészeinkben nem hiányzott a buzgalom, ha nem is mindig hivatott, de legalább hivatásszerű munkásság; nem hiányzott a fúrasztó küzdelem az elharapozó közöny legyőzésére . . . de bizony részben sikertelenti.

Az okokat vizsgálni nem a jelen hangulathoz illő munka volna. Mert hiszen az egyhangú, a színtelen pusztalagos ligetté varázslódott által; az egyhangú, színtelen este művészi élvezet által élénkített ünneppé változott. A perczek szárnyra keltek. Az önfeledtség, az illusio isteni hatalma erőt vett a kedélyeken. A hangulat megteremtődött. Szigeti játszott. Játszott négy este egy végtibe. Kifűzte a rossz, a kedvetlen hangulatot. Megtörte a bölcsesség köntöcsében még unalmasabbá vált bíráló akarózdást. Mindenki gyönyörködött. Megtelt a nézőtér. A tántogó pábolyok üres soraiból ellopódzott az üresség . . . Figyelmes arcok, lelkesedésre gyuladt szemek, a művész mozdulatain mély figyelemmel csüngő szemek mindenfelé.

És ha csak ennyi . . . ezért is hálásak vagyunk Szigetinek. Ezzel is visszaidézett egy rég nem érzett érzelmet: a színészet, a művészet hatalmának hódoló érzelmet. Visszaidézett egy alvó félben szendergő emléket: a művészet pártolás fénynapjainak emlékét.

De Szigeti ennél többet tett. Szigeti művészi alakításával feledhetetlen mintáit véste be lelkeinkbe a művészet magas köreiből vett képeknek.

Szigeti egy fényes korszak glóriájában jelent meg. A nemzeti nyelv kultusának fényes korszakának azon diadalmát követe halántékát, mely közlebről Laborfalvi Róza homlokáról sugározta be úgy a budapesti nemzeti színház közönségét, mint viszfényével besugárza az egész magyar hazát.

Pedig Szigetinek szerepkörében rejlik ok miatt, ő oly hátártalan lelkesedést, oly magas izgalmat nem költöhet, mint a tragikai hős vagy hősnő. Nála nem az erkölcsi lelkesedés elragadó heve, nála az erkölcsi gyengesség, az emberi gyarlóság, az emberi alsóbb természet talál tolmácsra.

Minő különbség van egy Coriolán büszke, még hazáját is elhamvasztani kész daczának megdöbbentő hatása alatt állani és a rövidlátó bölcsesség, tetszelgő hiúság, dicsekvő gyávaság, pénzért reszkető fősvény, a nagyzólyó pulyaság, a nagyhatnam filiszter gyakran karikatúráig vitt rajzait szemlélni.

A tragikum iránt mindnyájan több érzékkel bírunk. Mert mint Kölcsey szépen mondja, a tragikum magvait keblünkben hordozzuk. A tragikum a nagyság színében jelenik meg. A nagyság hizeleg az erkölcsi kicsinységnek is. Önfeledtségbe kényen taszít hiúságunk.

De a komikum iránt érzékkel birni nem oly általános tulajdon.

Nevetni jól esik. És ki nevet többet, mint épen a köznapi ember. Ki nevet jóízűbben, mint épen a nép. De mi felett? A komikumnak felette szük határai közt mozog. A torz, a grimace, a bukfenec el nem téveszti hatását. Annyira nem, hogy a karzat nem egyszer a tragikai mozza közben is, ha véletlenül torzképet lát: nevet. dől Szigeti Rantzau-ja legmagasb tőkéből igazságot, legelettjeljesebb alakot: ban nyert, midőn haldokló leánya é!

Visszaadja anyját kisdedeknek
S néki kisdédét;
S megtér sok, kit csak inség ejtett meg,
Bűnös feleség.

Kifacsarja a lator kéz törét,
Mit már fölemelt;
Visszaránt sok könnyűvérű dörét
S szűz leány-kebelt.

Kézen fogja a szegény kis árvát,
A ki csak sohajt,
Többé kit az élet zord zaján át
Nem vár csókos ajk.

S kik útszélen haltak nyomorultan:
A sok névtelen.
Sítgödrenél, mely áll koszorutlan,
Gyászban megjelen.

Ah, de hány dús pénztartó szekrényét
Őrzi vas lakat!
S a kezek, hogy kincsök, hintenek szét,
Meg nem nyílnak!

De ti, kiknek pénze oly tömredék
Mindenek fölött:
Hódolattal hajtok, ime, térdet
Kincsetek előtt!

Garmadában, túrt marokkal szórva,
Omlik az arany —
Könyveteknek minden lapja, sorja
Gyönggyel rakva van.

Egy-egy gyémánt minden költeménytek
S tiszta vize ég;
Bennök zöld smaragdja a reménynek
Nevet, mint az ég.

Mosolyog rubintjok, mint a hajnal,
S színjászó opál —
Palotátok, telve égi dallal,
Tárva-nyitva áll.

Meghivottak: az örök időnek
Megterheltjei —

„Van-e helyök, a kik ide jönnek?“
Nem kell kérdeni.

Itt mindenkit vár terített asztal
S puha, meleg ágy;
Kristály serleg, mely szívet vigasztal
S szomjan sol' se' hágy.

Itt a könyvet esókkal száritgatják,
Mely szűz s nem ledér;
S tenger vérnél egy csöpp izzadság
Százszor többet ér.

El-kilátszik e palota tornya
S enyhén integet;
Csúcsán fény-csillag, s nem szél-vitorla,
Jelzi az eget.

A kik bolygnak, útjokat tévesztve,
E csillag megint
Visszahívja s égne bármi' messze:
Mindig reánk tekint.

A végtelenségen átviláglik
S fény-ösvényt mutat
Föl, egész a mennynek kapujáig
S vet sűgár-utat.

Viz helyett itt drága borral kínál
A hat kő-veder —
S látja Mártha s Mária a simál
Lázárt kelni fel . .

Oh, ti boldog gazdagok, ti dúsak,
Égi követek!
Mely irigyen nézzük, rongy koldusok,
Özön kincsetek!

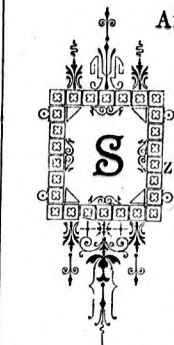
Oh nábobok! könyvetek csak hintse
Drága köveit!
Minket e dicső pazárság kincse
Hálára hevít!

SZÁSZ BÉLA.

SZINTE FELÁLDOZTÁKI

Angolból: SÁMI LASZLÓNÉ.

I.

„Szüksége van rám uram? — Selwyn asz-
szony azt mondta, hogy kérdezősködött
utánam.

— Igen Alwyn. Fontos híreim vannak
számodra. Új le; dolgom van, ezt a le-
velet el kell előbb olvasnom s csak
azután beszélhetek veled.

Compton Alwyn engedelmességet s néhány perczig
csendesség volt. De a mély csendben az ifju szívének
hangos dobogása majdnem hallható volt; gyámnokának
a mondata annyira felzaklatta ereiben a fiatal heve-
vért, hogy egészséges lüktetését gyorsítja.

„Fontos hírek.“

E mondat izgatottságba hozza a politikust, uj-
ságitót, kereskedőt, iparost, az utcán sétálót, a leg-
komolyabb és a legkevésbé érdeklődő embert; tehát
nem esoda, ha egy nyugtalan vértű ifjunak a türelme-
neléz próbára tette, midőn a különösen őtet érdeklő
hír közlésére várnia kellett.

A perczek véghetetlen hosszúaknak tetszetek.

Végre a hosszú, sűrűn írott levél át volt olvasva,
összehajtvá s borítékjába visszatéve s Nugent ur, szó-
két a dolgozó-asztala mellől egy kissé elmozdítva, vég-
re az ifju felé fordult.

— Alwyn — mondá — ez a levél nagybátyád-
tól jött, ki egyuttal keresztapád. Hozzám irt levelében
rólad kérdezősködik s érdekedben egy ajánlatot tesz.

Az ifju keserűen nevetett.

— Nagy ideje a szives érdeklődésnek — mon-
dá. Özönviz előtti Szász nevemen s egy kis ezüst po-
haran kívül, melyre nevem be van vésve, soha sen-
birtam semmiféle jelét annak, hogy atyám egyedüli
testvére emlékezik reám, vagy tudja, hogy én, egye-
dülű öcsese és keresztfia, létezem.

tése érdekében képes Jean a gyűlöletes küszöbre
lépni és a legfelső lépcsőfokról az alsóra riad visz-
sza, mikor meglátta testvére arcán az engesztelhe-
tetlen gyűlölség Medusa képét. És mily hatást tett
Szigeti e mozdulata a karzat egy részére? nem
egy nem tudá visszafojtani nevetését. De e nevetés
csak élettani csiklandozás szüleménye, ez nem az
értelmes lélek mozdulata volt.

A komikum élvezetében nagy tényező az ér-
telem felfogása. De hogy lássa a kicsit a kicsiny?
Hogy mérje meg a törpeséget a törpe? Hogy értse
meg a hiúságot a hiu?

Hiszen ismert az adoma, hogy egy fukar csa-
ládját családja csak azért vett rá, hogy nézze
meg a Fösvény-t, hogy horzadjon meg önma-
gától. És? És a darab hatása egészen elragadá a
mai fukarunkat. Dicsérte a költő helyes nemzetgaz-
dasági elveit. Beállt nem játékból, de valóban
Valérenék.

Azért hoztuk föl e pár megjegyzést, hogy je-
lezzük azon nehézségeket, melyek miatt a vigjáték hő-
se, kiben a komikai bűnhődés képét látjuk, nem
mindég teszi meg a kívánt hatást. És innét magyaráz-
ható meg az a felette gyakori jelenség, hogy a tulzó, a
kultúrát hajhászó színész elaratja a babért a va-
lóság előtt. És sajátságos, hogy épen a jelle-
m van kitéve leginkább e veszélynek. Szer-
mán finom előkelősége fascináló hatást
a bárdolatlan, a szalonéletet nem
is. Hiszen a szalonba lépő pa-

raszt igyeckszik megtörölni lábát. És ama fényes vi-
lág varázsa alól nem menekszik senki. A finom
élez, eleven szellem, a helyzetek közt magát fölla-
láló nagy világi esze, csillogó szelleme valamiképen
imponál. Épen azért kapták föl és mondhatni két
kézzel ragadták meg a színészek a francia vigjá-
ték újabb termékeit. Azért tetszik egy Scribe, egy
Sardou, egy Labiche nem csak a közönségnek, a
színésznek is; mert hiányzik az újabb vigjátékból a
jellemkomikum ama mély nyomon járó fejlesztése,
mely könnyen egyhangúságot, mondhatni a mono-
mania egy nemét idézi elő. Így a Harpagon, így a
Misanthrop alakja nem szenved-e a monomania egy
nemében? Egészen más alakot ölt a tragikai rö-
geszmébe ácsapó szenvedély, mert az felemel és ro-
konszenvet gerjeszt.

Shakespear mestéri módon vegyíti a legtragi-
kusabb pillanatokban a komikumot, még pedig az
alkomikumot a tragikumhoz. Befolyhatott erre hu-
moros világnézetén kívül saját közönségére való te-
kintet is, hogy jól kikacagtassa, nehogy kaczagó
ingere a tragikai erőteljes kitérés alkalmával netán
eltorzító hatása jelenet láttára működjék.

Ha tehát a jellemkomikus előtt kikerülhetet-
len bizonyossággal előálló nehézségeket a fenteb-
biekben felfejtém, ezzel czélomhoz: Szigeti játéka-
nak jellemzéséhez egyenesen eljutottam. A bevezet-
tes nem nagyobb mint az a mit írni akarok. Mert
az eddigiek nem bevezetésül, de jellemzésül tekin-
tendők. Szigeti e nehézségeken diadalmasan győze-

delmeskedett. Ő jellemkomikus a szó való, igaz ér-
telmében. A torzból annyi vonja szét jól masquiro-
zott arcát, a mennyi az igaz természetesség egye-
nes kifolyása. A ki végig nézte a Nők iskolájá-
ban Arnolph öntetszelgő, világszóló hiúságát, mely
a világismeret büszke arroganciájával neveti a vi-
lágot és a végén egy általa önmagának nevelt bár-
gyuság által kijátszatik: lehetetlen, hogy ne bámul-
ta volna azt a biztos kézzel rajzolt képet, melyet
az egész játék ugy adott, hogy a színek egybeját-
szása menetét is alig lehetett megkülönböztetni.
Nem mozaik darabokból rakja egybe Szigeti a jel-
lem képét; nem ragadja el egy-egy jelenet erősebb
komikai hatása annyira, hogy azért a mozaik szí-
nek közt az átmenetet megszakítsa. Ő festő. A lé-
lek képét festi.

Legérdekesebb alakítása Jean Rantzau volt.
mert drámai komoly jellemet vitt ki a nagy komi-
kus. Mert hogy Harpagon, hogy Falstaff Szigeti ő
erejéből merített és mondhatni számára irt alakok,
az köztudomásu dolog. De Rantzau igen komoly,
tragikai szenvedélytől hajtott jellem, kit csak a le-
ánya iránti rajongó szeretet bír rá, hogy legyőz-
ze magát és kijavítsa tragikai tévedését. A sebesen
eltiprására megindult sorskerékét egy beteg leányka
finom kezeckéje egy pillanattig fentartja. E pillanat
elegendő arra, hogy Jean Rantzau a nagy átalaku-
lásokon átmenjen. Közbe legyen mondva, ez az Erck-
man-Chartrián darabjának az az achillesi sarka, mely-
lyel majdnem minden regényből irt darab bír. A
színésznek kell ez áthidalhatatlan ugrást — s al-

— Hiszem, de most helyre akarja hozni mulasztását — mondá engesztelő hangon Nugent ur. Leveleiben nagyon szép ajánlatot tett. Azt indítványozza, hogy menj ki hozzá rögtön és az ő kifejezését használva: „orvosi tanulmányaidat az indusok között végezd be, mert azok sokkal jobb orvosok, mint a mi mérgekverőink.“ S azt teszi hozzá egész nyílt őszinteséggel, hogy: „ha te az ő méltányos és szerény várakozását s kívánságát kielégíted, örökösének fog fogadni.“ Lásd, fiam, minő szerencse, mielőtt a tizenhét évét betölténéd, Nábob-jelölt vagy, valamint a Farrowi tanodában tizenöt éves korodban első voltál, — légy gyors haladás úgy-e Alwyn?

De a fiu nem válaszolt. Arca izgatott volt és lángolt, de nem egészen a kellemes meglepetés vagy a kielégített nagyravágyás miatt. Az előtte levő arany jövő feletti öröme és éles fájdalom, sőt keserűség is vegyült.

— És ön, uram, azt kívánja, hogy menjek el?

— Kívánom-e? — Ugyan, fiam, helyén volna-e az eszem, ha mást kívánnék? Természetesen, hogy kívánom s reményem, hogy te sem fogsz habozni egy pillanatig sem.

— Ha függetlenségemet biztosíthatnám, elébe temném annak, hogy egy gazdag rokon szeszélyétől függjek — válaszolá a fiu. Ha nagybátyám egy hóst kíván bennem találni: csalódik; de ha egy hálás és tisztelő öcsessel megelégszik: akkor nem lesz oka a panasznak. Ha Nugent ur illőnek találja, hogy a nagybátyám ajánlatát elfogadjam, akkor kész vagyok engedelmessé válni, de azt hiszem, hogy ez a lépés mind a kettőnkre nézve kockázatos.

A derék, de kissé nehéz fejű Nugent ur ijedten nézett gyámfia arcába.

— Alwyn fiam, reményem, hogy a sok tanulás nem zavarta meg az agyadat. Ha saját fiának a sorsa forogna kérdésben, még akkor sem haboznék. De jöjj csak közelebb, olvassuk el együtt a levelet, akkor tán jobban ítélhet róla. Posta fordultával válaszolnunk kell, tehát jobb lesz minél előbb elvégezni a dolgot.

Nugent ur ismét közelebb húzta a széket az asztalhoz s a levelet kibontva, folytatá:

tomortalel megtenni. És Szigeti ezt hámulatos erővel, rendkívül finom számításal tette meg. Játéka teljesen ment volt azon árnyéklattól, melybe a tragikus természet ellenállhatatlanul belesodortatik. T. i. Jean gazdag paraszt. Jean egy a népből. Jean nem tragikai eszme hordozója. Jean nem szűnik meg kiesínyes apróságoknak súlyt kölcsönözni, tehát a dolgok aránya iránt felfogással nem bíró képzetlen, bárdolatlan parasztnak maradni. Szigeti éppen ezért a megtörődést, az önmagába szállást, a lüszkeségében összetiport jellemerőt egészen a vérlazongás hű kinyomatával, a naturalismus nyers erejével, a cholericus düh frenetikus kitöréseivel adta. Felfogását teljesen igazoltnak találom. Mert a Rantzauak-ban a helyzet tragikai, a jellemek részben komikaiak. A komikai vonást természetesen a jellemek alszerűségükben találom.

Szigeti felfogása erre irányult. Mert egészen más a testvér gyűlölség tragikai hatása és egészen más e gyűlölség által ellentétben helyezett alszerű jellemek összeütközése. Más a szindarab és más a játék. Ezzel azt akarom mondani, hogy a mélyebb alakítás titka kiegészíteni, hussal és esonttal fölruházni elettelt igazsággal az író által vázlatosan adott jellemet. Ereckman-Chartrian nem is adhatták a jellemképeket teljesen, mert a dráma szigorú szerkezetének korlátai nem engedik az epikai rajz széles ecsetére való tárgy kifejtését. Szigeti kiegészíté.

Szigeti Falstaffa e nemből utólrhetetlen. Szigeti bonhomija humoros melegséggel engeszteli meg ez alak erkölcsi hitványságát. Nem akarja a Fal-

— Édes fiam, te feledd vagyoni állásodat. Ne feledd, hogy szegény atyádról csak háromezer font maradt reád, ebből ezert az első berendezésed felémészt. Ime, nagybátyád arra is kötelezi magát, hogy ha kívánságának engedve, veszteséget szenvedsz, azt is kész helyreépítené; de az az eshetőség, hogy mielőtt a férilkort elérnéd, örökösöd leszesz, határozottan áll. Alwyn, olvasd el e sorokat, s míg a többi leveleimre válaszolok, fontold meg a dolgot jól s akkor tudsz velem határozatot adni.

E szavak után átadta a levelet Alwynnak s íróasztalához fordulva, rendes helyét elfoglalva, dolga után látott.

* * *

A Nugent ur — virágos kertek, bokrok s rendkívüli szépségű kis park által körülvevett — falusi lakának egy másik részébe megyünk; egy elegans boudoirba lépünk. A zongora, a hárfá, az íróasztal, a ritkaságokkal megrakott állványok, a válogatott könyvtár, a virág-vázák, munka-kosarak, mind azt bizonyítják, hogy ez a szoba nem a kényelmes henylés édes menhelye, hanem egy jó izléssel és sokoldalú műveltséggel bíró munkás nőnek a házi szentélye. A szobában minden gazdagságot és izlést árult el, de egyuttal olyan lelki műveltséget is, mi felette áll a pusztaság szeszélyének, és most az egyszer e boudoir igazán hű tükrre volt lakója jellemének.

Nugent asszony, a Temple Nugent nevű kis birtoknak szép urnöje, éppen olyan tökéletes volt a maga nemében, mint ez a kedvenc szobája, melyben a reggeli órákat legszívesebben szokta töltetni. Nugent asszony szép barna nő volt, ritka példány a többnyire rosszul bemutatott fajnak; nem sárga, vagy olasz, vagy spanyol jellegű volt a színe, fekete gyűrűkkel környezett nagy, sötét szemekkel, hanem szép átlátszó, tiszta bőre volt, melyet csak azon kissé melegebb pirossággért nem lehetett fehérnek nevezni, mi a bőrnek szelidebb színezetét ad; szemei pedig, ha közelebbről megvizsgáljuk, azon rendkívüli szép, ritka és tökéletes szemekhez tartozott, melyekben három különböző szín: a fekete, kék és szürke egyesült; haja nem volt fe-

lete, az a durva hollófekete, hanem a loggazdagabb legpukább sötét barna. Az egész arcza a szelidséget fejezte ki, de az értelemmel és érzellemmel egyesült szelidséget.

Nugent Constance nagyon kedves és szeretetre méltó volt és mégis kimagyarázhatatlan búkórság vette körül. Arca ritkán ragyogott az örömtől, hangja szelid, lágy és kissé bátyadt volt, mosolyát inkább lehetett édesnek, mint vidámnak nevezni. A szemlélő önkénytelenül tiszteletteljes szeretetet s bámulatot érzett iránta, mintha egy más légkör lakójának a jelenlétében volna. Lehet, hogy Nugent asszony meg tudta volna e különbséget magyarázni és még egy valaki, de ez a valaki nem az ő jó szívé és kitűnő férje volt.

Közel a nőhöz, a földön ülve, illatos virágokkal s fényes zöld levelektől körülveve, egy kis leányka volt, egyetlen egy gyermeke.

Klára jelenleg nem volt az anyja képmása, ám bár lehetséges, hogy majd a későbbi években nagyon fog hasonlítani hozzá. A haj ugyanazt a gazdag sötét színt válthatja, az arczbőr azonban fehérebb, pirosabb és fényesebb lesz; a szemek pedig, ám bár ragyogóbbak s a szürke helyett inkább viola-színtűek, idővel az anyja merengő kifejezésű szép szeméhez hasonlíthatnak. De a gyermek arcán is lehetett szenvedélyt, értelmet, rendkívüli érzékenységet olvasni, ám bár alig töltötte be a nyolcz évet.

E pillanatban nem fejezett a gyermek arcza ki egyebet, mint a körülte levő virágok feletti élénk örömet.

— Mama, miért nem jön Alwyn? Megígérte, hogy segít a virágokat rendezni; senki sem tud olyan szép bokrétkákat és koszorukat kötni, mint ő.

Nugent asszony szomoruan mosolygott, nagyon szomoruan.

— Kedvesem — mondá — Alwyn atyáddal van, leveleket olvas, melyek ma reggel érkeztek Indiából. Meglásd, nem fog sokáig maradni, mert atyádnak egy óra mulva Le Grande urral van valami dolga. S az asszony a kandallón álló órára tekintett.

állott előttünk. Ők a jellemet teljes következetességgel és hűséggel kivitték és ez által magának a költőnek merészségét még jobban éreztették; Szigeti átsiklott az enyhébb felfogás által.

Kinek van igaza? Nem felelek. Hogy gyönyörködtem a Szigeti játékában, az igaz; hogy a fősvénységet borzasztó igazsággal láttam kifejezve Tóth József által, az is igaz. Szigeti az enyhébb felfogáshoz annyira következetes volt, hogy a végén, midőn megkapja a pénzes ládikót, nem jut eszébe kinyitni, hogy megnézzze drága aranyait. A kételkedés nem jut eszébe, hanem kimerülten a gyönyörérettől reá borul. Ezt még egy fősvény sem tette és talán Molière sem így gondolta a dolgot. De Szigeti felfogása e vonással megnyerte teljes kiegyensúlyozását.

Felesleges emlitenünk, hogy mindig tele színház mellett játszik, hogy kitűnő tapsával jutalmazza a közönség, hódoló tisztelettel tanítványai.

A szombati előadás lesz jutalomjátéka, melyen úgy a közönség, mint pályatársai tiszteletük újabb jeleivel készülnek elhalmozni. Ma ünnepélyes lakoma lesz, melyen felhangzó éljenekhez szívünkkel csatlakozunk.

Kolozsvárt, 1883. decz. 21.

BAYARD.

— * * * —

staff aljasságát észrevételni. A józüi kacaj fényvel veszi körül e husdarabot. A durva realismus e megtestesült típusát vidám derűtség fényében tünteti föl. Shakespear humora csillogott játékán.

Szigeti Harpagonja eltér mindazon Harpagonoktól, melyeket valaha láttam. Mint a különböző codexek a legtöbb esetben visszavihetők egy anyacodexre; ugy visszavihető majdnem minden magyar Harpagon a Tóth József Harpagonjára. Szigeti egészen más. Az ő muzsája a vigjáték muzsája, míg Molière Fősvénye és Misanthropja a komoly jellem alapján majdnem drámai vétségbe csapnak át. Szigeti a fősvény rögeszméjének kikerülte sértő, bántó, majdnem föllázító hatást gyakorló vonásait. Rokonszenvet nem költött, de ellenszenvenket enyhít. Egy kedélyes öreg zsebrák, kinek kedve kerekedik megházasodni, de a pazar szenvedély: a szerelem ugyan csak nevelés helyettbe sodorja. E nevelés helyett minél jobban kizsákmányolni volt Szigeti célja. Ellenkezőt tett azzal, a mit a Jean Rantzau felfogásában tanusított. Molière oly részletesen kidolgozta, oly aprólékos vonásokig kivitte a Harpagon jellemét, hogy a színművészt igazi rajzává teszi. A fősvénység utálatos képe a lehetőleg visszataszított igazsággal van élénk tárva. Ugy hogy Molière e kérdést veteti föl velünk: „avagy lehet-e egy ily jellem szerelmes?“ Ő a lángész utólrhetetlen teremtő erejével megmutatta, hogy lehet. De a színésznek is el kell hitetni e lehetőségét. E kérdésre meg kell felelni. Tóth Józsefnél és összes követőinél a kérdés a maga élességében

A gyermek arcza elborult, valami különös kifejezés volt rajta, mely inkább jelentett fájdalmas felindulást, mint gyermekes bosszúságot.

— Mamám, miért megy papa oly gyakran Le Grande urhoz?

— Mert Le Grande ur igen eszes és kellemes ember s papád szereti vele társalogni, édes kis leányom — válaszolá az anya mosolyogva, ámbár a gyermek megjegyzésére felleg borult arczára.

— Klárám — folytató — miért kérdezel te ilyeneket?

— Mert nem szeretem Le Grand urat, sem a feleségét, sem Eleonorát — mondá a gyermek. Nem akarom, hogy olyan gyakran jöjjenek hozzánk s tudom, hogy Alwyn sem szereti őket s nem kívánja, hogy ide jöjjenek.

— Kiket nem szeret Alwyn és kiket nem kíván itt látni? — kérde egy fiu-hang Klára mögött.

A gyermek megfordult s hevesen ugrott a szép magas, tizenhat éves ifju karjaiba.

— Oh, Alwyn, mennyire örülök, hogy itt vagy. Nézd, a virágok már is hervadnak. Siess, ülj le ide mellém és én elmondok, mit csinálj a virágaimmal.

Az ifju gyöngéd, de szomorú tekintettel nézett le a szép gyermekre.

— Bocssás meg, édes kis Klárám, de a virágaid rendezését délutánra kell halasztanom. Most a mamáddal óhajtok beszélni. Vidd ki kincseidet Bennetthez s mond meg neki, hogy rakja őket össze. Majd meglátom, hogy egy hét óta mennyit haladt az izlésed és ügyességed. Siess, kis Klárám, siess.

— Menj gyermekem — mondá az anya, az ifju kívánságát támogatva.

Klára ritkán szegült ellene az anyja parancsának. Virágait ölébe szedve, lassu léptekkel ment ki a szobából, e szavakat mormogva:

— Gyűlölöm azokat az indiai leveleket; Alwyn megfélekedezik rólam miattok.

Mind a ketten az anya és az ifju nevettek.

— Alwyn, egészen elkényeztetted gyermekemet. Valóságos kis zsarnok feletted. De édes fiam, mi újságot hozott a posta?

— Nagyon rosszat — és mégis nagyon jót, a hogy a világ értelmezné — volt a szomorú válasz. Nagybátyám azt izente, hogy menjek ki rögtön hozzá s azt igéri, hogy örökösévé tesz. De szívesen lemondanék e fényes kilátásról, ha még legalább két-három évig Angliában maradhatnék.

Nugent asszony figyelemmel vizsgálta a fiu arcját.

— Miért, édes Alwyn? Nagyon komoly okod lehet arra, hogy a te korodban ilyen arany reményeket kockára tégy. Miért óhajtasz néhány évig még itt maradni s tanulmányaidat a Le Grand ur felügyelete alatt folytatni, a helyett, hogy mint a nagybátyád örököse, kelet gyönyöreit élvezd?

Nugent asszony tréfásan beszélt, de tekintetének olyan komoly és bánatos kifejezése volt, mi az Alwyn arczára haragos pirt hozott.

— Nem kívánom kegyedet, ki több mint anyám, itt hagyni — mondá végre, a nő lábainál levő párnára vetve magát s kezét egy bálványozó fiu gyöngéd szeretetével megfogva; hiába akarja eltitkolni előttem bánatát, engem nem tud megcsalni és én sem szándékozom megcsalni — tevé hozzá félig pirulva, félig mosolyogva, a mint Nugent asszony a fejét kétkedőleg rázta — mert lássa, ma dre mia, én szerelmes vagyok magába.

— Nem értelek, Le Grande Eleonorába vagy gyámányádba vagy szerelmes? — kérde Nugent asszony szülőzással.

biborpiros színt váltott.

e kisasszonynak magasabb vágyai

vannak, minthogy az apja tanítványa azokat kielégíthetné, s a kegyed gyámfia szeretetének megnyerése soha sem jutott eszébe — volt a büszke válasz.

— Pedig, édes Alwyn, Eleonora nagyon szép s te igen benső viszonyban voltál vele.

— Eleonora épen olyan, mint az anyja — jegyzé meg Alwyn, s egy pillanatig átható tekintettel nézett gyámányja szép szenvedő arczára.

— Igen, ő nagyon hasonlít az anyjához — ismétlé az asszony lassu hangon. Le Grande asszonyság nagyon szép és nagyon eszes. Eleonorát ő nevelte és — Elhallgatott, hihetőleg nem volt tisztába magával, hogy kimondja-e minden gondolatát.

Alwyn figyelemmel vizsgálta

— Madre mia, lépjünk szövetségre. Ha én bevallom titkomat, elmondja szintén a maga titkát?

— Az én titkomat Alwyn?

— Igen, a kegyedet, áldott jó lélek. Nem hiában voltam én kegyednek szerető hű fia és Le Grande urnak tanítványa. Titkát sejtem s ne féljen bizalmával megajándékozni. Érzelemre, ítélőtehetségre s tapintatosságra, gyermekéveim daczára, férfinak érzem magamat. Jó anyám, hát nem bizik bennem?

A szép halvány arczon könyvek peregetek.

— Alwyn, Le Grande ur mondott neked valaha valamit?

— Nem soha; azonban az utóbbi hetekben sokkal betegebb volt, minthogy a tantárgyon kívül egyébről beszéljen; de ő különben sem tartana engemet titka megőrzésére elég biztosnak. Kegyed jobban ismer, tudja, hogy teljesen bizhat bennem.

— Alwyn, nagyon beteg Le Grande ur? — kérde Nugent asszony szórakozottan.

— Nagyon. Nem hiszem, hogy egy újabb rohamot keresztül tudjon élni; de lehet, hogy az a roham hosszabb ideig kimarad. A szélhűdés olyan bizonytalan és csaló betegség!

— Úgy tudom, hogy öreg — tűnődött az asszony.

— Oh igen, ő már öreg ember — jegyzé meg Alwyn, s gyakran csodálkoztam rajta, hogy mikép tudott olyan szép és fiatal feleséget kapni, annál inkább, mert szegény ember volt. De, szép anyácskám, ez mind nem tartozik a dologhoz. Belcegezzik-e, hogy titkunkat kicseréljük?

— De, édes Alwyn, én ki tudom találni a tiédet. Te szerelmes vagy Le Grand Eleonorába; de ő sokkal büszkébb, minthogy iránta táplált érzelmeidet méltányolná. Ugy-e eltaláltam? És ha majd úgy térsz vissza, mint egy indiai milliós örökös, újból meg fogod kísértetni, hogy a hideg szobor kéresemre nem fog-e életre melegedni. Nem csodálkozom rajtad, Eleonora nagyon szép.

A fiu félig szemrehányólag, félig mulattatólva nézett rá.

— Madre mia, reményem nem teszi fel rólam azt, a mit mondott? — Hallgasson reám és én elmondok mind a kettőnk titkát.

És Alwyn lehajlott a díván felébe, melyen gyámtyja nyugodott s néhány perczig élénken beszélt vele, de oly halk hangon, hogy szavait egyedül csak az érthette meg, kihez intézve voltak.

E szavak különböző kifejezést hoztak a nő arczára: meglepetés, bánat, öröm, kínos fájdalom, szeretet s hálás bizalom gyorsan váltották fel egymást rajta.

S midőn az ifju bevégezte beszédét, Nugent asszony egy különös alaku és munkájú antik gyűrűt húzott le az ujjáról, melyet rendesen viselt s az ifjunak nyújtotta. A gyűrű kövét egy rendkívüli nagy keleti gyöngyszem képezte, melyet gyöngyalaku értékes gyémántok vettek körül.

— Alwyn — mondá meghatott hangon, e pillanattól kezdve, a köztünk oly régen fennálló kötelék megszűnt létezni, hogy egy új és egészen más jellemű

viszonynak adjon helyet. Egy szent bizományt helyezek kezeidbe, hogy azt a későbbi években, ha a körülmény úgy kívánja, visszaadd. Ha netalán az unokatestvérem elősejtelméi teljesülnének, ha aggodalmaink alaposaknak bizonyulnak és a te érzelmeid változatlanok maradnak, akkor emlékezz vissza reá, hogy e gyűrűvel azt a teljes bizalmat és hatalmat nyerted meg tőlem, melyet kértél. Ez a gyűrű emlékezetet meghaladó idő óta a családom tulajdonát képezte, anyám haláláig viselte. Mindig, mint szent örökség szállott az utódokra s családom nő tagjainak sorsával és szívtörténeteivel, a nemzedékek hosszú során keresztül szoros összeköttetésben volt. Alwyn, ügyelj reá, soha se add ki birtokból, kivéven azon esetben, melyet említettél, vagy ha én magam kérem azt vissza tőled. Édes, jó fiam, egy nehéz terhet emeltél le szívedről s közeledő elűtazásod daczára könnyebben érzem magamat, mert érzem, hogy az a varázs, mi szavaimat s gondolataimat hónapok óta lekötötte: megtört. Mert végre tudom, hogy az a gonosz befolyás, mely engemet s az enyémet fenyegeti, nem egészen képzelt és fel nem ismert baj. Az ég úgy áldjon meg, kedves gyámfiám, a hogy az önkéntesen magadra vállalt szent bizományt teljesítet.

Amen — válaszolá az ifju.

Néhány perczig mély csend volt, melyet végre már sokkal vidámabb hangon Alwyn szakított meg.

— Édes madre, én azt hiszem és reményem, hogy mindez nagyon felesleges előrelátás volt. Az az esemény, melytől minden függ, azt reményem, hogy olyan, a mitől az ég még hosszú évek során megkímél bennünket, s a mint tudod anyám, én sem vagyok még egészen a magam embere. Haldokló atyámnak az volt utolsó kívánsága, hogy ha nagybátyám közeledik felém s hajlandó békét ajánlani, fogadjam el; s ha egyszer az ő ellenőrzése alatt vagyok, alig tudok a jövőmről felelni. De azért szavamat adom, hogy mielőtt olyan esemény történhetne, mely a mi féltett kincsünk jövőjére befolyással volna, én —

Ekkor az ajtó szép csendesen megnyílt s mindkettőjüknek nem épen kellemes meglepetésére, egy túlságosan kiöltözött asszonyság lépett be; utcai ruhája volt rajta, melyet nem lehetett izléstelennek mondani, de a nő alakját és korát tekintetbe véve, nagyon fiatalos volt s azoknak a finom izlésével — kikhez belépett — nem talált.

Le Grande asszony magas volt és kissé kövér, büszke magatartású és modern, kifejezésteljes arcvonásokkal, melyek felett teljesen uralkodott, s ha kellett, egy pillanat alatt a legnyájásabb szelidségre változtatott. Volt valami különös sajátság a Le Grande Margaréta alakjában, mozdulatában, hangjában, tekintetében, sőt még az öltözetében s ruhájának a redőzetében is, mi az embert, már az első pillanatban, midőn szép arcját s deli alakját meglátta, megkapta.

De az a kimagyarázhatatlan, visszataszító, kellemetlen érzés, mit a túl sima asszony okozott, bensőbb ismeretség mellett elenyészett. Túl szelid és nyájás modora, az a meleg érdeklődés, melyet mindazok iránt mutatott, kikkel érintkezésbe jött, az a rokonság, mi a Nugent családhoz kötötte s az a nagy befolyás, melylyel e viszony következtében dicsekedett, Le Grande asszonyt a szomszédságban és a közeli vidéken igen népszerűvé tette.

De ha mindezekhez hozzávesszük azt a tényt, hogy leánya, a most tizenhat éves Eleonora, egy finomított, javított, még sokkal szebb és vonzóbb képmása volt anyjának, úgy nem fogunk csodálkozni, ha a szerfelett sima és nyájás Le Grande asszonyt mindenki „igen kedves“ és igen szép nőnek nevezte; ő elannyira megnyerte a köztetszést, hogy ha valaki e dicséretet megtagadja tőle, azt rágalmazónak, neveletlen s izléstelen embernek nevezik.

Margaréta egy igen távoli és egykor igen szegény sorsu cousinja volt a szép Nugente Constancenak; egyedül az ő befolyásának és szives közreműködésének köszönhető, hogy az az ismeretlen küzködő gyógyszerész, kit Margit asszony, abban az időben, midőn még egy a világtól elrejtett falucskában nevelőnősködött, igen jó pártinak tartott, cousinja szivessége által az itteni gyógyszerért megkapta s ezen a vidéken, hol felesége uri rokonai éltek, tisztességes állást foglalhatott el.

Ilyen volt az a nő, ki most zajtalanul, kopogtatás vagy bejelentés nélkül, egész bizalmas otthoniasággal a Nugente asszony boudoirjába belépett.

— Édes Constanceom, hogy érzed magad? De szükségtelen kérdeznem, hiszen oly szép viruló színed van s szemeid oly fényesen ragyognak.

Nugente asszony nevetett.

— Margit — mondá — neked férfinak kellett volna születned, oly nagy tehetséged van a hízogó bókók osztogatására.

— Nekem? Oh nem, csalódom, épen ellenkezőleg, a legnagyobb hibám, szerencsétlen őszinteségem. Én soha sem tudom az igazságot eltitkolni, még akkor sem, ha a szükség parancsolja. A legnagyobb megerőltetésembe kerül szegény Lajosomtól eltitkolni, hogy milyen nagy veszélyben van, s természetesen nem igen sikerül a veszély tudatát azonnal elfűzni.

— Tehát kegyed tudja a veszélyt? — kérde Alwyn.

— Természetesen. — Talán csak nem képzel ön olyan vaknak, hogy ne lássam azt, a mit a legtudatlanabb is észrevett volna? — mondá oly szokatlan éles-séggel, a mi nagyon távol állott a rendes modorától.

— Bizonyynal nem; csak Le Grande urnak az a megjegyzése jutott eszembe, hogy kegyed mily tökéletes nyugodtsággal tudja őt ápolni, legkevésbé sem árulva el, hogy a baj nagyságát vagy a bekövetkező veszélyt tudja — válaszó Alwin jelentőséggel.

E szavakra a halvány arc a szokott hibátlan pirnát sötétebb színt váltott, de azért köndyedén csak azt mondá:

— Ah, mily boldog kiváltsága a betegségnek létezését nem tudni, különösen olyan esetekben, midőn ögtöni veszély vagy halál következhetik be. — Hát, édes Constance, egy véleményben vagy velem?

(Folytatása következik.)

KÖVESDI GÁBOR MESÉJE.

— Rajz. —

Szegény Kövesdi Gábor!

Szive keserőséggel tele; lelke fájdalomtól terhes; arczára kiült a bánat; szeme lázban ég; gondterhes fejét reszkető kezére hajtja, aztán maga elé bámul és felsóhajt.

— „Keze kezemben volt; ajkam ajkán üdvözölt; hallottam szive dobogását s még sem érttem meg azt a csalfaságot, mi abban lakozott; hallotta szivem dobogását s még sem értette meg annak siring tartó hűségét, mit most oly kegyetlenül dob el magától.“

— „Nagyfalusi Aczél János egyetlen leánya, Örsze, kegyetlenül bánst te a legények szívével: sebet ütöz rajtok azzal a gyilkoló két szemeddél s kaczagva fordulsz el, ha vérzeni látod.“

— „Elmegyek hozzá! — De még sem! — Menjek — ne menjek-e? — Elbeszélem neki, mit már annyiszor mondtam — s hányszor felfogadtam, hogy utoljára mondom — elbeszélem neki még egyszer, utoljára.“

— — — „Örszike — s erős karjaival ölelte át a vonakodó leányt — hogy ha szerettél, miért nem szeretsz most is; hogy ha nem szeretsz, mért hitetted eddig; szerelmet vallani: több az imádságnál; szerelmet hazudni: löbb a káromlásnál; imádkoztam hozzád — tudom már — válaszó káromlás volt. Vigyázz, megbüntet az Isten!

— „Hogy ha büntet, engem büntet, mi köze hozzá — felelt durezásan a leány — ha akarnám se tudnám szeretni, pedig nem is akarom. Szivem a Sándoré, Sándor meg az enyém. Igaz szerelmünk csak a pap áldására vár.“

— „Örszi! Ne vedd el az eszemet egészen, hisz a szivemet már úgy is tönkre tetted — nyögte a szót Gábor. — Térj vissza hozzám és feledve lesz minden. Elfelejttem, hogy hazudtál szerelmet, el, hogy hűtlenül elhagytál, el . . .

— „Felejtsem el engem — vágott közbe a leány — áldja meg az Isten.“

Elfutott a leány, fájdalomával maradt a legény. Szegény Kövesdi Gábor!

* * *

Alkonyodik.

Cseng-bong a falu harangja; esti imára huzzák. E tiszta zene mellett danolnak a mezei munkától hazatérő legények.

Szegény Sándor csak nézi, csak hallgatja őket. Hej egykor ő is mily örömmel dolgozta el magát verejtékre, de fáradságának még is édes pihenés volt, ha Örszike nyugodt meg az ő ölében.

Nézi a legényeket sorba, köztük a Sándort; hallgatja őket, köztük a Sándor szerelemről mesélő vig danáját.

Össze csavarodik a szive a keserüségtől, s szenvedő szive hangot ad.

Sándorhoz szól:

— „Dalolva kaczagod a szerelmet annak, kihez én fájdalommal sohajtok. Hazug szívből fakad a te szerelmed, miként csalfán dobogott az ő szive az én keblemen. — Hej! Nem feled-e Isten verését, hogy oly gonoszul eleszabítottad Örszikem?“

Kidüllesztett mellet, kihívó tekintettel nézte végig Sándor s felelte vissza:

— „Ne támaszkodj szerelmekben nincsen jussod hozzá; azt a leányt pedig ne bánst, mert tud meg . . .“ s a félbeszakított mondatnak összeszorított öklével adott magyarázatot.

— „Fél kezemmel leüthetnék Sándor s mégis ha kívánod térden álva kérlek: mondj le arról a leányról: úgy ténny visszatér még hozzám. — Nekem teremtette azt az Isten, s ha elvesztem vele veszttem eltem. Ugy se szereted te, csak hitetted magaddal; ő se szeret téged, csak ámit szavával; megcsalna éppen úgy mint engem, — de én nem tudok parancsolni gyáva szivemnek s így is imádom őt.

— „Bolond embertől bolond beszéd“ volt a válasz.

. . . Egyedül maradt szegény Gábor, mereven nézve a távozó Sándor után; s midőn már alig látja szemeivel, még akkor is utánna sóhajtja: „Mondj le arról a leányról; úgy ténny visszatér még hozzám“. Szegény Kövesdi Gábor!

* * *

Nem beszél a faluban senki egyébről, mint Nagyfalusi Aczél János egyetlen leánya, Örsze lakodalmáról.

A meghívottak már hetekkel azelőtt örültek a zsiros lakomának, s a meghívásért mintegy kárpótlást adva, el is dicsérték a menyasszonyt és vőlegényét, Sándort.

Azok pedig, kiknek a közmondás szerint: „ajtó megett a helye“, frigykedve gondoltak arra az étel-ital pusztításra, mi nélkülök fog végbemenni.

Ott, a falu egyik legszebb helyén, hársfák között fehérlik ki az új pár leendő lakóhelye. Az öreg Aczél János ki is tett magáért, úgy kicsinosította leánya leendő lakását, mint akár egy a üveges-almáriumba való csecse-becsét. Jönnek is ide most báméskodásra annyin, hogy ki telné belőle egy kis bucsú-járás. Van is mit bámolni; különösen azokat a falra aggatott szép szent képeket; arany rámás tükröt; tulipános ládát s ehhez hasonló székek, lócza és asztalt; czifrára kifestett menyasszonyi ágyat, duzzadó párnáival s selyem takarójával, hogy az ember csak a nézésétől is szinte-szinte elálmosodik.

— — Templomba már a lakodalmas menet.

A pap előtt áll a menyasszony sápadtan, mellette a boldog vőlegény.

„Be szép menyasszony“ sugja a násznép elég hangosan arra, hogy az örömapa is meghallhassa.

— „Hogyne volna szép“ — gondolja magában Nagyfalusi Aczél János, hiszen atyai-anyai ágról igaz nemes származású, annak csak szépnek kell lenni, vagy micsoda?

. . . Elhangzott a „holtomiglan-holtodiglan“; Sándor és Örsze Isten és ember előtt már férj és feleség. — —

— — Aczél János házában minden ablakából utat tör a világosság az éj sötétjébe; kihallatszik a cigányok zenéje s a násznép danája, megzavarva az éji csendet.

Szegény Kövesdi Gábor ott kívülről hallgatja, úgy képzele mintha ez halotti ének volna az ő számára. Hiszen mért is ne lehetne ez az ő gyászéneke; mit is keresne ő itt a földön, midőn Örszikejében elvesztette mindenét, s Örszikejét már más kapta meg. Fájdalmas jelene meghazudtolja múltjának édes reményeit; a jövőre nem is gondol; érzi, hogy szive nem bírja már sokáig.

Roskatag léptekkel hagyja el e rá nézve gyötörő helyet; utja azon kis lak előtt viszi, melyben paradicsomát vélte egykor feltalálhatni, de melyből most már ki van zárva örökre.

Elfedi szemeit, s tovább akar menni. Nem lehet! Mintha leválnának lánczolja lábai, oly erősen tartja valami fogva.

— Tolvaj gyanánt lopózik be a kicsiny házba. Üres a ház, még nincs lakója. Feje szédül . . . szeme elhomályosul . . . a holdvilág halvány fényt lövel be; sárgás, kísérteties sugarai ép a menyasszonyi ágyra hullnak. Kövesdi Gábor összeborzad — kábult feje ravatalnak képzele azt. Reményre épített boldogságának ravatala: — lehet az még egy boldogtalan ember halottas ágya is.

Összeroskad az ágy előtt; öleli azt a patyolat párnát, mintha . . . csókolja azt a selyem takarót. Hej! jó lesz az még szemfedőnek . . . S a kis lak, mintha koporsóvá szűkülne, honnan csak a halot hiányzik . . .

— — Nem hiányzik már. — — Szegény Kövesdi Gábor!

Foly még a lakodalmi táncz, de az új pár elhagyta már az atyai házat. A menyasszony vőlegényével betért új otthonába.

. . . S a kis lakba a menyország volt leszalóban, de a menyét egy halott tartá fenn két véres kezével . . .

Sándor ölelni vágyott . . .

— — „Irgalmas Isten“ jajdült fel Örszi: „Irtóztató“ borzadt el Sándor. — Szemökbe tűnt a menyasszonyi ágy halottja. Futottak a házból.

Virággá fakad a bimbó, és boldogan hervad a nap forró sugarától; — a lány sorsa, hogy asszony legyen s hervadnak arca rózsái völegénye forró ölelésétől.

Az Örzsiké nem hervadt; nem volt ki hervassza.

De eltűntek. Gábor véres kezei tépték le azokat.

— Ha szívök ölelésre hevült, véres kéz rántotta őket vissza; ha csókra szomjaztak, közökbe állt a menyasszonyi úgy halottjának véres árnya.

. Könyörülő Isten, igen nagyon sujtasz!

*

Nagyfalusi Aczél János házából koporsót visznek s még sem zúg a harang, s a pap nem imádkozik.

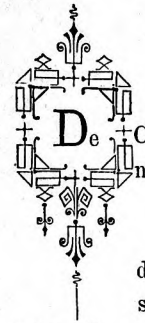
Szegény Örzi nem bírta tovább. Öngyilkos lett. Az „Isten“ törvényei szerint — miként nem rég Gábort — a temetőn kívül hantolták el.

Egymás mellett pihennek . . .

KELEEN.

A BERNARDIN MŰVE.

Angolból.

De Cora, mit kíván hogy tegyek? dolgozni nem tudok!

— Miért ne tudna?

A leány nyugodt hangon intézte e kérdést, szép sötét szemeit csudálkozó kifejezéssel emelve azon ifjú arczára, ki a kandalló párkányához támaszkodva nézett reá.

— Miért nem! — ismétlé az ifjú félig boszus, félig tréfás hangon. Valóban, édes Cora, nekem úgy tetszik, hogy a kegyed eszméi nagyon Quixotiasok. Azt kívánja talán, hogy egy olyan férfi, kinek tiszta huszezer forint évi jövedelme van, a falat rakja, fát vágjon, kapáljon vagy a lovakat bajtsa? Tanulmányaimban nem az volt a cél, hogy valami hivatalra képesítem magam, semmiféle mesterséghez nem értek, tehát ha a kegyed kedvét be akarom tölteni, nincs más út előttem nyitva, csak a durva kézimunka.

A leány elpirult egy kissé az ifjú által használt éles, gúnyoros hangra; de a szép, nyugodt, büszke arc csakhamar visszanyerte szokott nyugalmát s határozott hangon mondá:

— Vilmos, én nem kívánom öntől, hogy durva kézi munkával foglalkodjék, de soha sem fogok olyan férfihoz nőül menni, ha bár az a Rothschild vagyonával birna is, a ki a társadalomban csak a néző és fogyasztó szerepet viszi. A természet adott önnek egészséget, erőt, ép agyvelőt és munkabíró erős kezeket. Szülei itthon és külföldön a legjobb nevelésben részesítették önt. És ugyan mondja meg, mi hasznát veszi szép tehetségeinek? Tett-e embertársaival valami jót és hasznost egész életében?

— Kegyed nagyon hizelgő irányomban! volt a gunyos megjegyzés.

— Én őszinte vagyok. Nem beszélnek így önnek, ha nem szeretném annyira, mondá a leány s pirulva sűtötte le szép szemeit.

Az ifjú egy pillanat alatt mellette termett, szép férfias arczával felibe hajolt s kezeit gyöngéden megfogva azt mondá:

— Szeret! Oh Corám, e szigorú leczkésés után nem reményltem e szót hallani ajkáról. Tehát viszonzó szerelmemet és nőm lesz?

— Igen Vilmos, szeretem, de azért nem leszek neje, mert érzem, hogy nagyon szerencsétlen lennék

úgy, mint élettársa; én büszke akarok férjemre lenni.

— Cora!

— Ön sértve érezi magát. Bocsásson meg. De engedje, hogy őszintén beszéljek. Egész életemben úgy nekedtem, hogy az életet ne csak mulatságnak, hanem kötelességnek nézzem; egy küzdő ez előttünk, melyen jót kell tennünk, s dolgozunk, hogy egy jobb életre való átmenetelünket ez által kiérdemeljük. Atyám is gazdag ember, de vagyona soha sem hozta kísértetbe, hogy az általa választott útról letérjen; s nemes hivatása szegényebb sorsu betegek között, sokszor adott dolgot anyámnak és nekem is. — Fivérem mind munkás emberek, hivatalban vagy üzletben keresve meg kenyéroket. — Életemnek minden órája hasznosan van beosztva. Szüleim úgy neveltek, hogy bármilyen szerencsétlen helyzetbe jutva meg tudjak élni a magam keresetéből. A ruhaszabászatot annyira értem, hogy szükség esetében üzletet nyithatok. Most három leánykának adok zongora' órákat; ezek oly szegények, hogy nem voltak képesek a zenemestereket fizetni, s egy év alatt oda viszem őket, hogy ők magok is jó tanítók lesznek. Meg vannak háztartási kötelességeim, a kenyérsütés az én kiváló felügyeletem alatt van, a simító rész és főzőkanál nem megvetendő szerepet játszanak életemben.

— Cora hallgasson! kérem ne folytassa tovább!

— Csak azért mondtam el ezeket önnek — folytató a leány — hogy megértse, mily elviselhetetlen fájdalom volna az reám nézve, ha férjem — az a férfi, kit szeretek — nem venne részt az élet küzdelmében; ha semmit sem téve összedugott kezekkel nézné, míg a munkások elhaladnak mellette, s nem nyujtana segédkezet, midőn látná, hogy azoknak egy része alig bírja a reájok eső terhet. Igen Vilmos, én büszke és nagyraavagyó akarok lenni a férjemért. Véghetetlenül fájna, ha a világ ujjal mutatva rá azt mondhatná: „ez a férfi egy haszontalan, ingyenélő, járdakoptató, nevéhez semmiféle nemes eszme nincs kötve! Sem agyának, sem keze munkájának nem látszik a nyoma!“

E szavakat mély csend követte. Bernardin Vilmos a kandallóban égő tűz parázsába nézett, Delorme Cora pedig az ő arczára, tanulmányozva az ő homlokát, nemes kifejezésű sötét kék szemeit, s határozott szabásu ajkait. E nemes arcz — gondolá magában a leány, nem fedezhet becseltem agyat és szívet. — S az ifjú arczáról tekintete a kifogástalan szabásu öltözetre, a keskeny fehér kezekre, s az ujján ragyogó briliánt gyűrűre esett s a leány fájdalmasan sohajtott.

Nem rögtön, hanem hosszas, komoly elhatározás után felállott az ifjú, s a Cora kezét megfogva azt mondá:

— Cora! Kegyed nagyon kemény leczkét adott nekem. — Jó éjt!

S a kis kezét ajkához emelve tiszteletteljesen megcsókolta azt s távozott.

Elment! Vajjon őszinteségével örökre elüzte magától! A mint Cora fájó gondolataiba merülve egyedül ült most a kandalló előtt, arczának szelíd nyugodtsága — mi legnagyobb háját képezte, meg volt zavarva.

A törpe lelkűeknek nincs arról fogalmok, hogy mit érzett most a leány, csak a hozzá hasonló büszke, magas szellemi kiváltságos lénnek tudhatják és méltányolhatják azt, hogy miért beszélt ő így Vilmossal. Cora szerette az ifjút — de nem becsülte, s szívének minden dobbanása azt sugta, hogy mint neje nem lenne boldog vele; — és még is szerette!

A házasság komoly kérdését a józan ész szigorú birálatá alá tudta helyezni, de midőn csak szívére hallgatott, nem vette oly szigoruan a dolgot. A szerelem visszahozta emlékébe a gyöngéd kék szemeket, melyek oly édes odaadással néztek az ő szemébe; az érzelemteljes mély hangot, mely megígérte, hogy az élet minden viszontagságaitól igyekszik őt megvédeni; emlé-

kébe hozta a nemes arczot, a szép, erőteljes férfias alakot, kire gyönyörűség volt nézni. — A szerelem visszaidézte azon boldog órákat, midőn a gazdag ismeretekkel telt lélek kitaráta előtte kincseit s ő elragadtatással hallgatta ékesszólását, melyet az ifjú mély tanulmányából, éles vizsgálódásaiból s útazásai közben nyert tapasztalataiból merített.

A szerelem róvására tudandók be azok a keserű könnyek, melyek a büszke szemekből hullottak, valamint az ajkak ideges rángása s a kis kezek görcsös összeszorítása. Ő szerette Vilmost, s még is megsértette s elüzte magától talán örökre!

*

*

*

— Hm! hm! dörmögé doctor Delorme, a mint egy mély gyászba öltözött magas nővel karján, az ujjonnan épült s tökéletesen berendezett ipar iskolának használt termeken keresztül ment. — Corám, itt elég sok megnézni és bámulni való van. Ha szegény jó anyád élne, mennyire érdekelné mind ez!

— Azt szeretem legjobban — volt a kedves csendő hangon adott válasz — hogy a művészi hajlammal bíró fiukról is gondoskodva van. Elég intézetünk van, a hol a fiak cipészetet vagy más ilyenféle mesterséget tanulhatnak, vagy a gépészetben tökéletesíthetik magukat; de a festők, szobrászok és zenészeknek ritkán nyujtanak segédkezet.

Látta atyám, mint gyuladt ki tekintete annak az agyagmintát készítő fiúnak, midőn az ujjai alatt levő alak anatomiját magyarázta neki? Oh! atyám, mily nemes munkát kezdett volna meg ez intézet alapítója, ha példáját követve a többi tanodákba is átvinnék ez irányt, még szélesebb alakra fektetve azt.

— Mellesleg legyen mondva — mondá az orvos, a fiu felé fordulva, ki vezetőül szolgált, — mi idegenek vagyunk itten, s az intézet alapítójának nem tudjuk a nevét.

— Az intézet ügyeit egy igazgató tanács vezeti — válaszolá a fiu; az elnök egy gazdag ur, a ki az iskolát alapította s százezer forintot adott az építésre. De nemcsak pénzét, hanem idejét is az intézetnek szenteli, egy osztálynak minden nap órát ad a számtanból s ügyelettel van minden tanuló kényelmére.

— A fiuk élelmézéséről és ruházatáról is az intézet gondoskodik? Kérdé az orvos.

— Igen uram. Az általunk készített munkák elárúsítatnak s a begyűlt pénz az intézet javára fordítatik; míg az általunk választott mesterséget kitanuljuk, teljes ellátásban részesülünk. — Uram, mi mindnyáján szegény fiuk voltunk.

— És azt mondd fiam, hogy av igazgató tanács elnöke indította meg ez eszmét?

— Igen uram. A mi kis városunkban kevés nyilvános intézet van — Igen szegény hely volt azon fiukra nézve, kik nem akartak földmivelők lenni s nem volt elég pénzök, hogy nagy városba menjenek tanulni.

— Mióta áll fenn ez az intézet?

— Bernardin ur ezelőtt öt évvel kezdett ez intézet tervével foglalkozni. Ez a telek az övé volt; de nem ilyen volt, a milyen most, csak egyszerű lakház. A két szárnyépület, a hálószobák és a földszinten levő műhelyek azóta építették hozzá. — Most már a gazdag birtokosok között többen vannak, kik segítik az intézetet, de a legtöbb teher még most is a Bernardin ur vállait nyomja. — Uram, a mi igazgatónk a legjobb ember a világon!

— Bernardin! ismétlé az orvos. Valjon nem Vilmos-e? mondá leányára nézve.

— Bernardin Vilmosnak hívják — mondá a fiu élénken. Ime ott jön ő maga!

A mind a fiu beszélt, mind a hárman a hosszú ebédllő egyik végében állottak. Az asztalok meg voltak terítve, de az étkezés idejéig még fél óra hiányzott s

az ebédelőben nem volt senki csak a vendégek, a fiu s egy magas férfi, ki épen most lépett be az udvarról. — A nyitott ablakokon bejövő napsugár ugyazason férfi magas homlokára, hullámozó sötét barna hajára esett, ki öt évvel ezelőtt búcsúcsókot nyomva s Delorme Córa kezére, ott hagyta őt a szivében támadt úr felett gondolkozva, midőn a szerelmet számúzta belőle.

Doctor Delorme ur reszketni érezte karján a kis fekete keztyűs kezét s csendesen kivonva azt onnét, ott hagyta Córát egy padon pihenni, ő pedig Bernardin Vilmos elébe sietett.

— Ez egy váratlan szerencse s nagyon kedves meglepetés — mondá — barátságosan nyujtva az ifju felé kezét.

— Delorme ur! Ön igazán váratlan vendég kis városunkban — mondá az ifju.

— Cora és én a szokott nyári körútunkon vagyunk s egy néhány napra itt állapodtunk meg pihenni. — Az utóbbi időkben Cora gyengélkedett. — Fellegem hosszasan volt beteg s Corám oly fáradhatatlan hűséggel ápolta anyját, hogy saját erejét is kimerítette. Csak lassan útazunk, mindegyre pihenőt tartva. De itt nem állhattunk meg, hogy ezt az intézetet meg ne nézzük, bár nem reménylünk, hogy egy régi barátunkkal fogunk találkozni.

És ekkor gondolva, hogy Corának volt elég ideje izgatottságát leküzdve, magát összeszedni, Vilmost a leányához vezette s azt mondá:

— Ugy-e édes Corám, nem felejtetted el Bernardin barátunkat?

A leány édes mosolygása, a sötét szemek tekintete, a kedves arc, mondák a választ.

Öt hosszú esztendőn keresztül szomjazott az ifju, e nemesen büszke, de még is oly szelid arc látására, és most előtte volt, láthatta, hogy az idő mily kimélettel l'nt vele, s ha változás történt, az csak előnyére volt, mert szépsége növekedett.

Corának nem voltak titkai atyja előtt, ő tudatta volt szüleivel, midőn öt évvel ezelőtt Vilmos megkérte kezét és ő visszaütötte. — S midőn az igazgató a leány kezét megszorította, doctor Delorme egy képet fedezett fel a terem másik oldalán s a fiatal vezetővel oda sietve, e képre vonatkozólag számtalan kérdéseket intézett hozzá.

— Cora, mondá az ifju a kis remegő kezét folytonosan kezei között tartva, nem reméltem még most láthatni. — Még nem végeztem be munkámat. De miután ily váratlanul találkoztunk, mondja meg őszintén, meg van-e elégedve szavainak eredményével?

— Öt év óta ez az első igazi boldog napom, válaszolá a leány egész őszinteséggel. Vilmos, én jobban ösmertem önt önmagánál s tudtam, hogy arcát s lelkét nem hazudhatja meg hosszasan. Ön nem arra volt hivatva, hogy a munkás világ rajában a here szerepet játssza.

— De Corám, én többet kívánok a dícséreténél. Én örömmel dolgoztam azon remény által lelkesítve, hogy el fog jönni egy nap, midőn lesz bátorságom ismét kegyed elibe léphetni azt mondva: „Találtam hozzá illő munkát. Corám jöjj velem, oszd meg fáradtságomat s örömeimet!” Cora, szabad-e most e szavakat hozzád intéznem?

— Igen Vilmos, mikor azt mondod, hogy segítő társra van szükséged, jönni fogok, — mondá a leány azzal a nyílt, de szelid büszkeséggel, mely mindig főjellemonása volt s oly gyermekies, egyszerűvé tette modorát, míg lelke nemes, tiszta nőiességében magasan szárnyalt.

Ez idő alatt az orvos is kielégítette kíváncsiságát s elküldte a fiut, hogy a városi órát pontosan nézze meg, hogy óráját hozzá igazíthassa, s a hosszú termen visszajött a két szerelmeshez, kik egy pár boldog perczig az egész világról megfeledkeztek.

— Úgy! úgy! mormogá a doctor s szemei elhomályosultak a könnyektől. — Azt gondolja öcsém, hogy az intézetnek igazgatójára is van szüksége?

— Nekem adja a leányát? — kérde Vilmos, élénken fordulva az öreg ur felé.

— Örömmel! De ne feledje, hogy nekem most már csak Corám van s nem tudok leányom nélkül élni; fiaim megházasodtak, saját tűzhelyök van, tehát ha Corámat elveszi tőlem, az én számomra is kell az intézetben állomást keresnie, azt hiszem, hogy egy fizetés nélküli bentlakó orvos hasznos tagja lesz az intézetnek.

— Minél több segítséget kapnak, annál jobb — válaszolá Vilmos. — Művem még nincs befejezve s annyi a hiány, hogy nem vagyunk képesek minden szükségletnek eleget tenni. De már is sok bátor szívet és segítő kezét nyertem meg a jó munkának, mi Corám nélkül soha sem létesült volna. Cora volt az, ki öntudatra ébresztett, ő volt az, ki megsegényített hasztalanul elvesztegetett életemet szememre vetve. Eleinte az a remény adott kedvet és kitartást munkámhoz, hogy Corám becsülését ki fogom érdemelni; de a munka csakhamar megszűnt fáradtság és teher lenni és élvezetté változott. A Cora emléke volt, mi az akadályokat legyőzte velem s a Cora élete és a Corám mosolya fog ezentul is arra megsegíteni, hogy tökéletesítsem azt a nagy munkát, mit itten körül a „Bernardin művének“ neveznek.

Szigeti lakoma.

Feledhetetlen azon kedélyes lakoma, melyet a kolozsvári nemzeti színház tagjai folyó hó 21-én az Újvilág helyiségében adtak, az ő közös Szigeti bácsijoknak, ki tizenegyn ek közülök kedves tanára volt, ki Kovács Gyula erősködését: hogy ő a tizenkettedik, szerényen visszautasítá, elhalmozván a magyar tragikai színművészet legelső képviselőjét kedélyes dícséretének egész melegségével.

Hogy „Szigeti bácsi“ milyen kedves tanár lehet e lakomán is meggyőződhetett volna az, ki Tolnai Bandi ügyes tárczájára nem hitte volna el. Annyi eleven kedély, annyi természetesség, himezzellen őszinteség, melyen a szív melege érzik, jellemzik modorát, társalgását, hogy a lakomának nem csak ünnepe, de központja volt.

Jelen volt Kolozsvár értelmiségének jelentékeny része. Jelen gr. Eszterházy Kálmán főispán, a színválasztmány elnöke, jelen Korbuly Bogdán, Páll Sándor és Szász Béla intendánsok, Minorich polgármester, dr. Groisz Gusztáv választmányi tag, Szász Gerő, Szász Domokos stb. Az egyetemi ifjuság két képviselője. Gr. Eszterházy rég nem mondott oly szellemes oly meleg toásztot. E szellemes és finom műveltségű főur társas köreink legtiszteltebb és legrokonszenvesebb alakja.

Megható volt felkészítője, mely 40 év előtti időre emlékezett vissza: a magyar romantismus fénykorára, midőn Szigeti először lépett föl Pesten Lorenzo-ban és természetes játékával meglepő ellentétet alkotott az akkor romantikus fellengés körében mozgó művészek felfogásával. Szigetit szerződtették és ez időtől fogva állandó tagja, büszkesége a nemzeti színháznak. Megemlékezett az ötvenes években a Vén bakancsos és a fia a huszár reá nézve subjectiv szempontból is megható jelenetere, midőn a huszár félkézzel tér haza. A vendégek a főispán hiányzó kezére gondoltak és lelkes éljenzésbe törtek ki.

Erre Szigeti felelt egy oly társalgásszerű szellemes beszéddel, melyen mindenki önfeléd gyönyörrel csüngött. Elmondá, hogy ama korban midőn a magyar szót szégyelte a magyar; mikor a ki egy

bálban a tánczosnót magyarul hívta meg, azt a választ kapta, hogy „azt hiszi az ur, hogy nem tudok németül:“ Erdély tartá meg ragaszkodását a magyar nyelvhez. E kis ország nem csak külsőleg bérczes, de ebben minden hazafi keble bérczes szikla volt, melyen a hizelő, ámitó hatalom minden mester fogása megtört. Először emelt színházat. Az alató szer még jobban felébreszté és a szomszéd hazába is átszólt, hogy ébredjenek. E színművészetért, nyelvért lelkesedő országért emelte poharát.

Kell-e említenünk, hogy mily lelkesedést kellett minden szava.

Ezután Hegedüs szólalt föl a nagy napok hősére, ki együtt küzdött a magyarnyelv és genius megmentőivel. Beszédében érinté a terjedő közönyt, mely az utóbbi időkben lenyomja a színművészet pártolását. E beszédet csak azért érintők, mert alkalmat adott Szigetinek egy gyönyörű válaszára, melyben kiemelte, hogy a kolozsvári közönséget illeti a dícsőség és a kolozsvári színház az érdem, hogy az alszerűbb műfajok elhatalmasodásával szemben a művészeti eszmét a maga tisztaságában műveli és a komoly Muzsának, a valódi aesthesisnek hódol. Ezután a szellemes toásztok sorából kiemeljük a Szász Gerő (gr. Eszterházyra), Szász Béla (Szigetire), dr. Groisz G. (a színészekre), Mátrai (Korbulyra) stb. mondott köszöntőit. Szigeti humorosan köszönté föl Korbulyt, ki mind e szép dolgokért elmondott gyönyörű frazisokra csak mosolyog, mert tudja, hogy ha ő nem ad pénzt, hát vajmi kevés van. Korbulyt, kit az utóbbi napok alatti betegeskedése egy kissé megviselt, mélyen meghatotta e meleg felköszöntő. Az ifjuság részéről Bonis beszélt csinosan. Ezután a vendégek egy része a megyei választások és egyéb ügyek miatt eltávozván: egy kisebb társaság maradt együtt mely este öt óráig mulatott. Itt kellett látni Szigeti bácsit, félre tette még azt a kis hivatalos formát is, melyet az ünnepléses lakomán sem vett föl és beszélt. Rendre mindenki elhallgatott és figyelte őt, ki tanítványival évődött és megmondta nekik, hogy a társasélet finomabb köreiből többet lehet tanulni, mint a conservatorium padjain. Fölvették az eszmét, hogy jó lenne Kolozsvár iróinak és művészeinek és az irodalom és művészet iránt érdeklődőknek összejöveleket tartaniok, melyek az eszmecsere, a szalon élet áldásaiba részesítenék mindannyit. Felkiáltott egy tagja a társaságnak: legyen Szigeti este az ily összejövetel neve. Persze, volt lelkes éljenzés. Alig tudott a társaság menekülni e derék művész köréből. Elfeledni e lakomát, melynek rendezése körül színészeink annyi ügyességet fejtettek ki és Graukitett magáért, nem fogjuk.

BAYARD.

A Kisfaludy-társaságból.

Tóth Lőrincz és Szathmáry Károly megbetegedése folytán a Kisfaludy-társaság szerdai ülésére hirdetett négy felolvasásból csak kettőt tarthattak meg. Az ülést majd egészen Beöthy Zolt, lapunk munkatársának tetszéssel fogadott tanulmánya töltötte be. „Az epikai és tragikai jellemről.“ Felolvasó az ösmeretes különbséget fejtegette sok példával és idézettel, hogy míg az epicus hős az egyetemesbe olvad, s annak zászlóvivője, addig a tragicus ellentétbe helyezi magát azzal, s e miatt bukik el. Az epos hivatottabb a jellem sokoldalú feltüntetésére, mint a dráma, mert abban a jellemnek teljessége, ebben határozottsága a főkélek. Czáfolyán Henszlmann Imrénének a görög művészetéről irt tanulmányában azt az állítást, hogy a görög drámairók egyéniséget nem tudnak rajzolni, csak typut, ez ellen Henszlmann felszólt. Ő — mondá — most is azt tartja, a mit 40 év előtti,

mikor tanulmányát írta, hogy a mint Nagy Sándor kora előtt való időből nem találtak szobrot, mely egy határozott emberről mintázott volna, úgy a görög drámában sincs egyénítés abban az értelemben, a mint Shaksperenél találjuk.

Nagy tetszést aratott Beöthy Zsigmondnak „Hol a te Istened?” című költeménye, a Szász Károly szép előadásában. Az irodalmat 50 év óta bűzgőn szolgáló költő igaz vallásos érzetének ad meleg kifejezést e bölcselmi versben, mely az isten-tagadókat ostorozza.

Hol a te Istened?

Jout annonce d'un Dieu l'éternelle existence,
La voix l'univers atesta sa présence.

Voltaire.

Ez a guny kérkedik sok ajkon;
Ne vedd, halandó, e kérdést zokon.
Guny s szidalom bizony nem ujak itt,
S nem új, ha ember istennel szakit.
Irigység volt az első bűnök anyja;
Volt s lesz még a világnak több Kainja;
Ósrégi e bűn s a guny egykoru,
Mint az első ég s rajt fény és boru.
Hivalkodás s tévelygés nagy kevélyen.
Nyargalnak együtt gyalog szenvedélyen.
Építeni nem, de rontani, zuzni tudnak,
Gunyérzetével bős diadaluknak.

Hol a te Istened? ... földön vagy égben,
Közel vagy láthatatlan messzeségben?
Mutasd meg őt, ha látod valahol,
S ha lelked oly nagy, hogy hozzá hatol.
Igy gunyolódna a vakok s kevélyek,
Hívói az erő s anyag hitének.

Hol a te Istened? ... felelj nekik,
Ha róla nem tudnának lelkeik.
Feleld, hogy az, ki által itt mi lettünk:
Él s öröködik körülünk és felettünk;
Hogy ott van mindent, nem látva bár,
Mert nincs előtte gát, tér vagy határ;
Hogy a midőn a zöld tavasz virágozik,
S arany fényével a nap reá sugárzik.
Midőn reng a kalász s érik gyümölcse,
Hogy a munkás kezek csüréjét betöltse.
Ki mindezekben téged így megáldott,
Isten, ki a munkát megőrzi, volt ott.

S hogy a midőn a tenger elsötétül
A csattogó ég sűrű fellegétől,
S habok, hullámok tornyos nő, dagad,
Hogy a hajó rajt széttrörik, szakad;
Szélvész üvölt, zug és hajt felleget,
Melyből halál villama fenyeget,
És mégis, a mig tenger habja dul,
Az ember egy roncs deszkán szabadul:
Itt a te Istened, ki embert így megóvott,
Látatlanul az Urnak karja volt ott.

Hogy a midőn árvák és özvegyek
Étlen s ruhátlanul könyörgenek;
Hideg falak közt nyögnek és sohajtnak,
S tövisét érzik testi s lelki bajnak;
S esdő kezekkel kérnek segédelmet
Abból, mi jut mások bősége mellett;
S midőn már csüggedten rimázkodának
Fájdalmi közt a kínzó éhhalálnak;
Megnnyilik a szív áldozatra készen,
Hogy özvegyet és árvákat segélyen,
S az éhezőknek halvány arczatátja
Pirul, a mint részvét simogatja;
S az élet visszajő, a kar hálára tárva,
Nincs éhező özvegy s ruhátlan árva;
Itt a te Istened, ki szívet oldott,
Részvétében az ő részvéte volt ott.

S hogy a midőn — mert emberek vagyunk,
S bűben születünk s korlátozott agyunk —
Parancsolunk haragnak s megbocsátunk,
Hogy a ki sirt, ismét legyen barátunk;
Midőn a férfi és nő frigyre lépnek,
S meleg fészékben a családi létnek,
Szív sziven ég, dobog, kar karba hull,
S szeretet lángol olthatatlanul;
Szeretet, melyet hűség kapcsa tart,

S nem ismer változást, sem zivatart,
— Oh, nem lehet mélyen nem érezned,
Hogy itt van, itt van a te Istened;
Ott, a hol a bocsánat nyujt vigaszt,
És ott, hol a hű szeretet virraszt.
Erzsébet-sziget, 1883.

Beöthy Zsigmond.

Ülés elején a titkár tett több jelentést. A társaságnak két alapító tagja halt meg: Mieskey Zsigmond és Zsivora György, ki 1000 frtot hagyott a társaság rendelkezésére. A nő-képző-egylet felsőbb leányiskolájának önképző-köre pedig alapítónak lépett be. A pályázatok közül a magyar nő jellemrajzára 11, a vig eposzra 10 pályamű érkezett és adatott ki bírálatra. Bemutatta még az új kiadványokat, köztük az „Évlapok” 18. kötetét, s a jövő évi ülésrendet. A felolvasások után s a közönség távoztával zárt ülésre maradtak a tagok.

Magyar tudományos akadémia.

(Halálesetek bejelentése. — Zsivora György alapítványa. — A miniszterelnök átirata. — Román Ferencz alapítványa. — Bosznia czimere. — Az egyes osztályok jövő évi költségvetése. — A könyvkiadóvállalat 1884—86. évi cyclusanak programja. — Könyvkiadóhivatal ügye. — A nagy terem festményei. — Különböféle bejelentések.)

A magyar tudományos akadémiának Dr. Pauler Tivadar elnöklete alatt közelebből tartott ülésén, mindenekelőtt Zsivora György és Erkövy Adolf akadémiai tagok elhunytá jelentetett be Fraknoi Vilmos főtitkár által. Elhatározottat a vesztesség felett jegyzőkönyvileg is kifejezést adni; az emlékbeszédek megtartására pedig az illető osztályok bizattak meg. Bejelentetett továbbá, hogy Zsivora György 100.000 frtnyi, tehát mostanig a legnagyobb összegű alapítványt hagyományozott az akadémiának. Szász Károly indítványára bizottság nevezetett ki, azon czélból, hogy Zsivora emlékezete nem csak emlékbeszéd, hanem más úton is megörökíttessék. — A miniszterelnök tudatta az akadémiával, hogy tavornoki Stummer Agostnak kitüntetése alkalmából rendelkezésére bocsátott 10,000 frtnyi összeget, tudományos és közmívelődési czélokra, az akadémiának adományozza. — 1868-ban elhunyt Román Ferencz munkácsi és formosi házait, valamint beregmegei birtokait, nőrokoná Szenkovszky Mária élethosszigan való hasznélvezeti jogának fentartása mellett, az akadémiának hagyta; fennemlített hasznélvező meghalván, a vagyon az akadémia tulajdonába jutott.

A bécsi udvari levéltár igazgatóságának véleménye szerint Bosznia czimere: kék mezőben arany korona. E czimert használták a XIV.-ik század végétől a XV.-ik század közepéig a Kresztics dynastiából származott boszniai királyok és a mely Mátyás király valamint az utána következő, Boszniára igényeket tartó magyar királyok nagy állampecestei is előfordul.

Br. Nyáry Albert kimerítő jelentésében kimutatja, hogy fennemlített czimer a Kresztics-dinasztia czimere volt s ép úgy nem vált Bosznia czimerévé, mint nem lett Magyarország czimerévé az Anjouk lilioma; — Bosznia czimerének azt tartja, mely arany mezőben kardot tartó kart ábrázol, ez királyaink nagy állampecestei szintén előfordul s ugyanezt használta a XV. század első éveiben Hervoja is mint Bosznia vajdája; mig ellenben a kék mezőben koronát feltüntető czimer Galiczia czimere. Az archaeologiai bizottság helyeslőleg fogadván e véleményt, a jogfolytonosság alapján jelenleg is használatban levő czimert: „arany mezőben felhőből kinyuló veres mezü kardot tartó kar” továbbra is változatlanul megtartandónak, Bosznia nemzeti színei gyanánt pedig az aranyt és vöröst ajánlja.

Következtek az egyes osztályok költségvetési előirányzatai. Az I. osztályé ez: I. A régi magyar költők tárára 1000 frt. II. Régi magyar nyomtatványokra 500 frt. III. A Festus-codexre 570 frt. IV. Az osztály értekezésekre 2000 frt. V. A nyelvemléktárra 1118 frt 50 kr. VI. Nyelvtörténeti szótárra 1800 frt. VII. Finn-magyar

szótárra 744 frt. VIII. A magyar kötőszókra 397 frt 25 kr. IX. Lehr: Arany-szótárra 300 frt. X. Duka Tivadar: Körösi Csoma Sándor életrajza és iratai 1000 frt. XI. Nyelvtudományi bizottság 5309 frt. XII. Irodalomtörténeti bizottság 4000 frt. XIII. Classica-philologiai bizottság 1400 frt. Összesen: 20,138 frt 75 kr.

A II. osztály költség-előirányzata a következő: 1. Értekezésekre, mint a múlt évben 3000 frt. 2. A korona leírására és rajzaira 1000 frt. 3. Járulék Péch Antal: „Alsó-Magyarország bányászatainak története” cz. munkája kiadásához 1000 frt. 4. A municipalis statutumok 1000 frt. 5. Philosophiai Irók Társaság segélyezése 600 frt. 6. Philosophiai Szemle segélyezésére 300 frt. 7. Hunfalvy János Földrajzára 600 frt. 8. Szinyei Repertoriuma II. kötetére 1200 frt. Összesen 8700 frt — A törénelmi bizottság előirányzata: 1. Wenzel Gusztáv: „A mezőgazdaság története Magyarországon” cz. munkája kiadására 1600 frt. 2. Anjou-kori oklevéltár IV. kötetére 1550 frt. 3. Magyar Országgyűlési Emlékek IX. kötetére 1400 frt. 4. Erdélyi Országgyűlési Emlékek X. kötetére 1400 frt. 5. Marczali: II. József kora II. kötet 1400 frt. 6. B. Nyáry A. Czimertana befejezésére 300 frt. 7. Bethlen Gábor velencei diplom. iratainak kiadására 800 frt. 8. A városok legrégebb számadási könyvei 800 frt. 9. Magyar történeti biográfiák 1000 frt. 10. Árpád-kori kutforások 650 frt. 11. Nilles az oláhok uniójára vonatkozó okmánytárának segélyezésére 300 frt. 12. Másolásokra és könyvkötői kiadásokra 400 frt. 13. Előadói tiszteletdíj 400 frt. Összesen 12,000 forint. Az archaeologiai bizottság, mint tavaly 5000 frtot irányoz elő. A nemzetgazdasági bizottság előirányzata: 1. A „Budapesti Szemle” állandó segélyezése 1800 frt. 2. Nemzetgazdasági és statisztikai Értekezések 800 frt. 3. Nemzetgazd. Évkönyv 1200 frt. 4. Előadói díj 400 frt. 5. Kereskedelmi műszótár 2500 frt. 6. Szakközönyök támogatására 1000 frt. Összesen 7700 frt. A II. osztály és a köréhez tartozó bizottságok kiadásai tehát az 1884. évre együttvéve 33.400 frtban irányoztatnak elő.

A III. osztály költségvetési előirányzata: 1. Értekezések a természettudományok köréből. 2. Értekezések a mathem. tudományok köréből. 3. Mathem. és természettudományi Értesítő. 4. A III. osztály külön kiadványai. 5. Emlékbeszédek — rovatok czimén a múlt évi 7000 frt irányoztatik elő. 6. Bolyai munkáinak kiadására 500 frt, mint a múlt évben. 7. Péch: „Alsó-Magyarország bányászatainak története” czimű munkája kiadásához 1200 frttal óhajtt az osztály hozzájárulni. A mathem. és természettud. bizottság előirányzata: 1. Az elektromos bizottság segélyezésére, az 1500 frtnyi kormánységélyen felül 1000 frt. 2. Kiadványokra 2100 frt. 3. Tudományos munkálkodás segélyezésére 1500 frt. 4. Előadói tiszteletdíja 400 frt. Összesen 6500 frt. — A hadtudományi bizottság előirányzata: 1. általános katonai évkönyv kiadására 600 frt. 2. Hadtudományi kiadványok 2500 frt. 4. Előadói tiszteletdíja 400 frt. Összesen 3500 frt. — A III. osztálynak és bizottságainak kiadásai tehát az 1884. évre együttvéve 18.700 forintban irányoztatnak elő.

A többi ügyek között a főtitkár jelentést tett a könyvkiadó vállalat 1884—6-iki cyclusanak programjáról. E szerint a jelzett időben kiadatnak: a történelmi sorozatban: 1. Thierry Amadé: „Recits de l'histoire romaine au cinquième siècle” Hat kötetből az első kötetek. Fordítja: Öreg János. 2. Mac Carthy: History of our own times”. Három kötet. Fordítja: Szász Béla. 3. Symonds: „Renaissance in Italy”. III. kötet (a renaissance művészete). Fordítja: Pulszky Károly. 4. Ranke: „A pápák története”. I. köt. Ford. Lehr Albert. Az irodalmi sorozatban: 1. Beöthy Zsolt: „A szépprózai elbeszélés a régi magyar irodalomban”. Egy kötet. 2. Heinrich Gusztáv: „A német irodalom története”. Első fele, két kötet. 3. Dante Divina Commediajából a Pokol. Szász Károly fordításában. Egy kötet. 4. Taine Angol irodalomtörténete. IV. és V. kötet. Ford. Csiky Gergely. A jogi és közgazdasági sorozatban: 1. Concha Győző: A modern államok alkotmányai. I. és II. köt. 2. Gide Pál: „A nők joga”. Egy köt. 3. B. Krafft-Ebing: „Törvénytörési lélektan. Egy kötet. Fordítja Schwarzer Ottó. 4.

Lavergne Léonce: „Essai sur l'économie rurale.“
Egy köt. Ford. Beksics Gusztáv. — Minderre a bi-
zottság 4000 forintot kér.

A könyvkiadó hivatal az akadémia
gazdátanása beszüntette: kiadványainak könyvrusi
értékesítésével, valamint az akad. tagok és közinté-
zetek számára való szétküldésével Knoll Károly bi-
zatott meg.

A nagyterem falfestményei tekintetében az akadémia még 1881. decz. 19-én elhatározta, hogy az akadémiai palota nagyterme falfestményeit kizárólag a magy. irodalomtörténet szolgáltatásá, az irodalomtörténeti nevezetesebb korszakok és mozzanatok a főalakok csoportosítása állítatván elő. Legkiválóbb művészeink (Munkácsy, Liechtenmayer, Benczur és mások) bizalmasan megkérdezve, egyes képes csoportok előállítására teljes készségüket nyilvánították. Munkácsy Mihály azon kép előállítására vállalkozott, a mely Mátyás királyt tudósai és művészei körében fogja ábrázolni; Benczur Gyula pedig, ki csak az imént tette át állandó lakását a fővárosba, a képkörből azon csoportot választá, mely Szent Istvánt Imre herczoggal, a szerzetes tanítókkal és háttérben a nemzeti pogánykor lantosaival fogja feltüntetni.

Az akadémia örömmel fogadta ez ajánlatokat, melyek régi óhajásának rövid idő alatt méltó módon leendő valósitása iránt biztosítékot nyújtanak.

A Fáy-alapítványra vonatkozólag a takerékpénztár jelenti, hogy az alapszabályok revíziójába beleegyeznek, s az illető bizottság tagjai közé részéről Steiger Gyula vezérigazgatót és Rudnyánszky igazgatótanácsost küldi.

A francia külügyminiszterium azon óhaját fejezi ki, hogy akadémiaiakkal esereviszonyba léphessen. Az ajánlat készséggel elfogadtván, a francia külügyminiszteriumnak kiadványaiért esereképen akadémiai történelmi kiadványai fognak megküldetni.

Végül beterjesztette a főtákar az akadémia jövő évi ülészakájának programját és a legutóbbi összes ülés óta megjelent kiadványokat.

IRODALOM.

Gr. Széchenyi István naplói.

(Összeállította: Zichy Antal.)

Köszönet az Akadémiának, köszönet Zichy Antal úrnak a kötetért, melyben Széchenyi titkosabb érzései, rejtetekebb lélekszámai, röviden, ama vonások nyilatkoznak, melyek felvilágosítják a homályban működő rugókat, kimentik vagy elítélik az egyént. Nem épen az egész kötet új. Részben Lónyai Menyhért gr. a Budapesti Szemle VIII. kötetében, Részben Zichy a XXI—XXIII. kötetben, a Szegedi Árvíz-könyvben közöltek már nagybecsű részleteket, mik e könyvben újra megtalálhatók. S ha gyakran egy érdekesebb arcu s kedélyű nő naplója, miket a titkos órákban, a homályos éj örködése mellett jegyez, midőn a szív közvetlenebbül nyilatkozhatik; ha egy nő naplója megkapja szemünket, magához tapasztja lelkünk érdeklődését; ha barátunk, vagy közönyösebb ismerősünk előadásának, melyben egy kiesiny vagy értéktelenebb tette lélekrugóit elmondja, egész figyelmünkkel adózunk: mit szólunk, hogy e naplójegyzetek fontosságát igazoljuk, melyben egy titáni lélek gúnyja, keserve, könnyelműsége, lelkesedése, egész világa tárul fel, melyben felébred a mult lelke s ezer nyelvvvel beszél.

Hatásosabb megindulást érzek, mint rendszeren szokásom. Élénkebben mertülnek fel előttem Széchenyi alakja, tettei s mindaz a mi e gazdag élettel kapcsolatban áll. Különösen megelevenül Széchenyi ügy, a mint Kemény Zsigmond által tanul-tam ismerni s e naplójegyzetek tanúságok Kemény

ama képessége mellett, hogy ő olvasni tudott a szívekben s bonczolni tudta az érzéseket.

Legkivált nem épen véletlen körülmény, hogy Kemény Zs. Széchenyiről irt jellemrajzában abból indul ki, hogy Széchenyi az ész vagy a szív embere volt-e? Hogy e kérdés feltűnjék s megoldást kívánjon tőlünk, ehhez nem kell naplót okvetlenül olvasni. Széchenyi maga százszor felveti e kérdést első munkájában úgy, mint az utolsóban, sőt minden tetteiben egyaránt. Úgy tetszik nekünk, hogy Széchenyi egész teljességgel valóban a szív embere s teljesen a benyomások és erős érzések hatása alatt állott óriási eszével és nagy jellemével együtt. Fialat korában tévetegekbe jut különböző szenvedélyek miatt, dicsőség, katonai előhaladás, költés, irodalom, s legkivált a nők ragadják meg kedélyét, gyötrik szívét, elkábitják lángeszét, zsidongva hajtják a vért ereiben s mint egy Manfred, a kielégíthetetlen vágy s lehűtő tapasztalatok véglelei közt hányódik. E szenvedélyek s fájdalmak útazásról-útazásra, tapasztalatról új benyomásokra hajtják s a régi tan megújul, hogy a meggyötört, elkínzott szívnek csak egy vigasztalása van, a hit. Széchenyi a vallás külső formái eldobták ifju korában a hitelenség végletéig. Tévednie kellett, mint egy Faustnak vagy egy Karthausinak, hogy megértse a vallás külső, mulékony formái alatt az isteni kijelentést. De maga e hit egyszersmind fölfelé ragadja s lelkét a hazafiság, emberszeretet, használni törekvés heve foglalja el. Lehántja magáról a sarat, le a lélek gyarlóságait, szárnyat ölt s a halhatatlanság felé röptül.

Ma már bizonyos, hogy Széchenyi kedélyének e teljes átalakulása 1819-ben, novemberben s az ezt követő hónapokban történt. Olaszországból tért haza. hol majdnem a tengerbe fúlt, kosarat kap egy nőtől, kit naplói Selinának hívnak s kinek nevét 8 évtől fogva hordozta karjába vésvé. Haza jő Czenkre, teljes közönyvel minden iránt s azon meggyőződésre jut elélekharcban, mint egy a pusztába vonult elmélkedő philosoph, hogy a haza, rokonai és embertársai iránt kötelességeinek minden tekintetben eleget kell tennie. A lelkiismeret megnyugvása a kedély harmóniájában áll. „Tiszta, de nem viszonzott szerelem, elérhetetlen remények és elenyésző képzetek világos pillantást engedtek lelkembe vetnem, és minthogy függetlenség, önállóság és szabadság csakis a valódi jón alapulhatnak, ezeket tűztem ki magamnak czélul, mely felé szakadatlanul törekedni kívánok“.

Ez az átalakuló Széchenyi egyik legfontosabb vallomása.

„Hatalmas bírása a földnek, a megfoghatatlan mindenségnek, a ki előtt bámulattal és imádással leborulok, és csak gyöngeségemnek, aggódva dobogó szívemnek vagyok tudatában, hagyj az erény, a tökéletesedés felé jutnom. Add nekem a benső vigaszt, a lélek eszdes békéjét, mely nélkül az ember a te szemlélésedben nem élhet, erősítsd gondolkozó tehetségemet, hogy tiszta képzelő erő által hozzád felemelkedjem, jóságodat és nagyságodat megismerjem és létemnek indokát felfogjam. Tisztítsd kedélyemet előítéletektől és töltsd meg szívemet határtalan odaadással és szeretettel az egész emberiség iránt! Vonj te magad fűtyolt lefolyt életre s hagyj kalandjaimból, hibáimból és vétkeimből tisztulva, új életet kezdenem.“

Ez az átalakuló Széchenyi imája.

Mit szólunk a nagy szív e megható küzdelmeire és megtisztulására? Erős lángon, tisztító tüzen égeti át szenvedelmét, hogy salakja elveszzen s egy megváltozott világnézet álláspontjáról tekint a végtelen tengerre, melyen áthajózni kell vészek,

viharok, szirtek és örvények közt. Mi természetesebb, hogy ellenkező módszert kíván követni mind-avval, minek ifjuságában hódolt. Akkor a szív, az érzés ragadta ismeretlen vágyak felé s tört szívvel és vakmerő, de bukott reményekkel tért a hithez. Ez új ember most az észhez fordul segélyért. Alárendeli szenvedelmét ez új hatalomnak, mely mindig erős, csak akkor nem, midőn a szívnek nagy hánykodásaiban legnagyobb szükség volna rá. Széchenyi ciliciummal gyötri szívét, hogy esze kormányozhassa. Világosan két külön lénynek tekintí e kettőt, mely örökös harcban van egymással, mint a perzsák világnézetében az istenek. A szív el nem választható az egyéniség hibáitól, az ész tiszta s önzetlen, mint egy égi sugár; ez az emberben az isteni alkatrészt, ezt kell tehát használni minden szenvedelmek nélkül; e kettőnek okvetetlen külön szerepe van, jaj annak ki szívvel tesz, mikor az észnek kell cselekednie s legkülönösebben jaj annak, ki az emberek, a nemzetek dolgainak vezetésében szíve után indul. Ide, a kormányzatra, a vezetésre csak a tiszta és legmagasabb emberi ész való, milyen az Isten az egész világban a maga nagyságában, kiról a biblia így szól: „Szeresd az Istent, e legfőbb értelmet és bölcseséget mindennekfelett!“

Széchenyinél az ész súlya és fontossága a vallásos hit egy nemévé lett. Csak az ész mentheti meg az ingadozó egyént, csak ez juttathat önismertetre. Mi esoda hát, hogy megtanulni igyekezett e kinos, de nemes mesterséget s látszólag győzelmet vívott ki önmagán. Mi esoda, hogy mióta kivált e küzdelem tudatosá lett benne, annyit hánykodik az öngyilkosság gondolatával s szívét akarja szétzúzni, mely nem engedelmeskedik, mely tisztátlan szenvedelmekkel háborogva jogait követeli. Szendései ezóta mélyebbek és marczangolóbbak, fájdalmi, gyötrődései e meggyőződésből folynak, melyek im élete nagy titkával állanak kapcsolatban. Itt van magyarázata annak, hogy első nagy munkájában, a Hitelben a legfőbb alapnak állítja, min a haladás sarkallik, az emberi bölcseséget. „S ekként fejlődés, előmenetel, erő, érték és szerencsének legmélyebb sarkalata a kiművelt emberfő.“ És ennél nem lehet mélyebbre menni. Ez az első alap. „Az ész erő s így az ész boldogság.“*)

Nem esoda, ha látszólag az ész uralmának, istenségének ez olismertetése a szív őseréjével szemben Széchenyinek annyira sikerült, hogy másokat egész a vádolásokig meggyőzött róla. E vádat, a ridegség, szívtelenség vádját Dessewffy föl is veti a Taglatban, ki sejtí Széchenyinél ez átmenetet (28. l.) s máshelyt is Széchenyinek, úgy véli, magyarázgatnia kell, hogy mily fontos az ész mellett a szív, az érzés, s a 245 lapon így ír: „nem hiszem, hogy nem árt némelykor esze szíve érzeményeinek.“

Valóban esodálatos, hogy a figyelemmel olvasók észre nem vették stílján, nyilatkozani a nagy szívű embert, ki az ész uralmát erőszakolja magára. Hiszen a Hitel, Világ, Stadium, sőt a lovakról és löversenyekről irt munkái Jlyricus és drámai monolog-természetű helyekkel gazdagok s e két elem harcát és helyzetét untalan fel-felveti minden művében; s épen „A Kelet népe“, e teljes kiömlése egy gazdag léleknek, e problémáján alapul Széchenyi életének s örültsége nem egyéb, mint a szívén nyerhető győzelem miatti kétségbeesés s 1860-ban agyát lötte szét, hogy [elég gyarló volt ez uralmát a szív felett elveszteni.

FERENCZI ZOLTÁN.

*) Hitel, 178.

mikor tanulmányát írta, hogy a mint Nagy Sándor kora előtt való időből nem találtak szobrot, mely egy határozott emberről mintázott volna, úgy a görög drámában sincs egyénítés abban az értelemben, a mint Shaksperenél találjuk.

Nagy tetszést aratott Beöthy Zsigmondnak „Hol a te Istened?” című költeménye, a Szász Károly szép előadásában. Az irodalmat 50 év óta buzgón szolgáló költő igaz vallásos érzetének ad meglepő kifejezést e bölcselmi versben, mely az isten-tagadókat ostromozza.

Hol a te Istened?

Jout annonce d'un Dieu l'éternelle existence,
La voix l'univers attesta sa présence.

Voltaire.

Ez a guny kérkedik sok ajkon;
Ne vedd, halandó, e kérdést zokon.
Guny s szidalom bizony nem újak itt,
S nem új, ha ember istennel szakít.
Irigység volt az első bűnnek anyja;
Volt s lesz még a világnak több Kainja;
Ósrégi e bűn s a guny egykoru,
Mint az első ég s rajt' fény és boru.
Hivalkodás s tévelygés nagy kevélyen.
Nyargalnak együtt gyarló szenvedélyen.
Építeni nem, de rontani, zuzni tudnak,
Gunyérzetével bős diadaluknak.

Hol a te Istened? ... földön vagy égben,
Közel vagy láthatatlan messzeségben?
Mutasd meg őt, ha látod valahol,
S ha lelked oly nagy, hogy hozzá hatol.
Igy gunyolódna a vakok s kevélyek,
Hívói az erő s anyag hitének.

Hol a te Istened? ... felelj nekik,
Ha róla nem tudnának lelkeik.
Feleld, hogy az, ki által itt mi lettünk;
Él s öröklik körülünk és felettünk;
Hogy ott van mindenütt, nem látva bár,
Mert nincs előtte gát, tér vagy határ;
Hogy a midőn a zöld tavasz virágozik,
S arany fényével a nap reá sugárzik.
Midőn reng a kalász s érik gyümölcse,
Hogy a munkás kezek csürét betöltse.
Ki mindezekben téged így megáldott,
Isten, ki a munkát megőrzi, volt ott.

S hogy a midőn a tenger elsötétül
A csattogó ég sűrű fellegétől,
S habok, hullámok tornya nő, dagad,
Hogy a hajó rajt' széttörik, szakad;
Szélvész üvölt, zug és hajt felleget,
Melyből halál villama fenyeget,
És mégis, a mig tenger habja dul,
Az ember egy roncs deszkán szabadul:
Itt a te Istened, ki embert így megóvott,
Látatlanul az Urnak karja volt ott.

Hogy a midőn árvák és özvegyek
Étlen s ruhátlanul könyörgenek;
Hideg falak közt nyögnek és sohajtnak,
S tövisét érzik testi s lelki bajnak;
S esdő kezekkel kérnek segédelmet
Abból, mi jut mások bősége mellett;
S midőn már csüggedten rimázkodának
Fájdalmi közt a kínzó éhhalálnak;
Megnyílik a szív áldozatra készen,
Hogy özvegyet és árvákat segélyen,
S az éhezőnek halvány arculatja
Pirul, a mint részvét simogatja;
S az élet visszajő, a kar hálára tárva,
Nincs éhező özvegy s ruhátlan árva;
Itt a te Istened, ki szívet oldott,
Részvétében az ő részvéte volt ott.

S hogy a midőn — mert emberek vagyunk,
S bűnben születünk s korlátolt agyunk —
Parancsolunk haragnak s megbocsátunk,
Hogy a ki sirt, ismét legyen barátunk;
Midőn a férfi és nő frigyre lépnek,
S meleg fészkében a családi létnek,
Szív szíven ég, dobog, kar karba hull,
S szeretet lángol olthatatlanul;
Szeretet, melyet hűség kapcsa tart,

S nem ismer változást, sem zivatart,
— Oh, nem lehet mélyen nem érezned,
Hogy itt van, itt van a te Istened;
Ott, a hol a bocsánat nyújt vigaszt,
És ott, hol a hű szeretet viraszt.
Erzsébet-sziget, 1883.

Beöthy Zsigmond.

Ülés elején a titkár tett több jelentést. A társaságnak két alapító tagja halt meg: Mieskey Zsigmond és Zsivora György, ki 1000 frtot hagyott a társaság rendelkezésére. A nő-képző-egylet felsőbb leányiskolájának önképző-köre pedig alapítónak lépett be. A pályázatok közül a magyar nő jellemrajzára 11, a vig eposzra 10 pályamű érkezett és adatott ki bírálatra. Bemutatta még az új kiadványokat, köztük az „Évlapok” 18. kötetét, s a jövő évi ülésrendet. A felolvasások után s a közönség távoztával zárt ülésre maradtak a tagok.

Magyar tudományos akadémia.

(Halálesetek bejelentése. — Zsivora György alapítványa. — A miniszterelnök átirata. — Román Ferencz alapítványa. — Bosznia czimere. — Az egyes osztályok jövő évi költségvetése. — A könyvkiadóvállalat 1884—86. évi üclusának programja — Könyvkiadóhivatal ügye. — A nagy terem festményei. — Különböző bejelentések.)

A magyar tudományos akadémianak Dr. Pauller Tivadar elnöklete alatt közelebről tartott ülésén, mindenekelőtt Zsivora György és Érkövy Adolf akadémiai tagok elhunytá jelentetett be Fraknoi Vilmos főtitkár által. Elhatározottat a vesztesség felett jegyzőkönyvileg is kifejezést adni; az emlékbeszédek megtartására pedig az illető osztályok bizattak meg. Bejelentetett továbbá, hogy Zsivora György 100.000 frtnyi, tehát mostanig a legnagyobb összegű alapítványt hagyományozott az akadémianak. Szász Károly indítványára bizottság neveztetett ki, azon czélból, hogy Zsivora emlékezete nem csak emlékbeszéd, hanem más úton is megörökíttessék. — A miniszterelnök tudatta az akadémiaival, hogy tavornoki Stummer Ágostnak kitüntetése alkalmából rendelkezésére bocsátott 10.000 frtnyi összeget, tudományos és közmívelődési czélokra, az akadémianak adományozza. — 1868-ban elhunyt Román Ferencz munkácsi és formosi házait, valamint beregmegei birtokait, nőrokon Szenkovszky Mária élethosszigan való hasznélvezeti jogának fentartása mellett, az akadémianak hagyta; fennemlített hasznélvező meghalván, a vagyon az akadémia tulajdonába jutott.

A bécsi udvari levéltár igazgatóságának véleménye szerint Bosznia czimere: kék mezőben arany korona. E czimert használták a XIV.-ik század végétől a XV.-ik század közepéig a Kreszties dynastiából származott boszniai királyok és a mely Mátyás király valamint az utána következő, Boszniára igényeket tartó magyar királyok nagy állampecsétein is előfordul.

Br. Nyáry Albert kimerítő jelentésében kimutatja, hogy fennemlített czimer a Kreszties-dinasztia czimere volt s ép úgy nem vált Bosznia czimerévé, mint nem lett Magyarország czimerévé az Anjouk liloma; — Bosznia czimerének azt tartja, mely arany mezőben kardot tartó kart ábrázol, ez királyaink nagy állampecsétein szintén előfordul s ugyanezt használta a XV. század első éveiben Hervoja is mint Bosznia vajdája; mig ellenben a kék mezőben koronát feltüntető czimer Galiczia czimere. Az archaeologiai bizottság helyeslőleg fogadván e véleményt, a jogfolytonosság alapján jelenleg is használatban levő czimert: „aranymezőben felhőből kinyuló veres mezű kardot tartó kar” továbbra is változatlanul megtartandónak, Bosznia nemzeti színei gyanánt pedig az aranyt és vöröst ajánlja.

Következtek az egyes osztályok költségvetési előirányzatai. Az I. osztályé ez: I. A régi magyar költők tárara 1000 frt. II. Régi magyar nyomtatványokra 500 frt. III. A Festus-codexre 570 frt. IV. Az osztály értekezésekre 2000 frt. V. A nyelvomléktarra 1118 frt 50 kr. VI. Nyelvtörténeti szótárra 1800 frt. VII. Finn-magyar

szótárra 744 frt. VIII. A magyar kötőszókra 397 frt 25 kr. IX. Lehr: Arany-szótárra 300 frt. X. Duka Tivadar: Körösi Csoma Sándor életrajza és iratai 1000 frt. XI. Nyelvtudományi bizottság 5309 frt. XII. Irodalomtörténeti bizottság 4000 frt. XIII. Classica-philologiai bizottság 1400 frt. Összesen: 20,138 frt 75 kr.

A II. osztály költség-előirányzata a következő: 1. Értekezésekre, mint a múlt évben 3000 frt. 2. A korona leírására és rajzaira 1000 frt. 3. Járlék Péch Antal: „Alsó-Magyarország bányászatainak története” cz. munkája kiadásához 1000 frt. 4. A municipalis statutumok 1000 frt. 5. Philosophiai Irók Társaság segélyezése 600 frt. 6. Philosophiai Szemle segélyezésére 300 frt. 7. Hunfalvy János Földrajzára 600 frt. 8. Szinnyi Repertoriuma II. kötetére 1200 frt. Összesen 8700 frt. — A törénelmi bizottság előirányzata: 1. Wenzel Gusztáv: „A mezőgazdaság története Magyarországon” cz. munkája kiadására 1600 frt. 2. Anjou-kori oklevéltár IV. kötetére 1550 frt. 3. Magyar Országgyűlési Emlékek IX. kötetére 1400 frt. 4. Erdélyi Országgyűlési Emlékek X. kötetére 1400 frt. 5. Marczali: II. József kora II. kötet 1400 frt. 6. B. Nyáry A. Czimertana befejezésére 300 frt. 7. Bethlen Gábor velencei diplom. iratainak kiadására 800 frt. 8. A városok legrégebb számadási könyvei 800 frt. 9. Magyar történeti biográfiák 1000 frt. 10. Árpád-kori kutforások 650 frt. 11. Nilles az oláhok uniójára vonatkozó okmánytárának segélyezésére 300 frt. 12. Másolásokra és könyvkötői kiadásokra 400 frt. 13. Előadói tiszteletdíj 400 frt. Összesen 12,000 forint. Az archeologiai bizottság, mint tavaly 5000 frtot irányoz elő. A nemzetgazdasági bizottság előirányzata: 1. A „Budapesti Szemle” állandó segélyezése 1800 frt. 2. Nemzetgazdasági és statistikai Értekezések 800 frt. 3. Nemzetgazd. Évkönyv 1200 frt. 4. Előadói díj 400 frt. 5. Kereskedelmi műszótár 2500 frt. 6. Szakközönyök támogatására 1000 frt. Összesen 7700 frt. A II. osztály és a köréhez tartozó bizottságok kiadásai tehát az 1884. évre együttevő 33,400 frtban irányoztatnak elő.

A III. osztály költségvetési előirányzata: 1. Értekezések a természettudományok köréből. 2. Értekezések a mathem. tudományok köréből. 3. Mathem. és természettudományi Ertesítő. 4. A III. osztály külön kiadványai. 5. Emlékbeszédek — rovatok czimén a múlt évi 7000 frt irányoztatik elő. 6. Boljai munkáinak kiadására 500 frt, mint a múlt évben. 7. Péch: „Alsó-Magyarország bányászatainak története” című munkája kiadásához 1200 frttal óhajt az osztály hozzájárulni. A mathem. és természettud. bizottság előirányzata: 1. Az elektromos bizottság segélyezésére, az 1500 frtnyi kormánysegélyen felül 1000 frt. 2. Kiadványokra 2100 frt. 3. Tudományos munkálkodás segélyezésére 1500 frt. 4. Előadói tiszteletdíja 400 frt. Összesen 6500 frt. — A hadtudományi bizottság előirányzata: 1. általános katonai évkönyv kiadására 600 frt. 2. Hadtudományi kiadványok 2500 frt. 4. Előadói tiszteletdíja 400 frt. Összesen 3500 frt. — A III. osztálynak és bizottságainak kiadásai tehát az 1884. évre együttevő 18,700 forintban irányoztatnak elő.

A többi ügyek között a főtitkár jelentést tett a könyvkiadó vállalat 1884—6-iki cyclusának programjáról. E szerint a jelzett időben kiadatnak: a történelmi sorozatban: 1. Thierry Amadé: „Recits de l'histoire romaine au cinquième siècle” Hat kötetből az első kötetek. Fordítja: Öreg János. 2. Mac Carthy: History of our own times”. Három kötet. Fordítja: Szász Béla. 3. Symonds: „Renaissance in Italy”. III. kötet (a renaissance művészet). Fordítja: Pulszky Károly. 4. Ranke: „A pápák története”. I. köt. Ford. Lehr Albert. Az irodalmi sorozatban: 1. Beöthy Zsolt: „A szépprózai elbeszélés a régi magyar irodalomban”. Egy kötet. 2. Heinrich Gusztáv: „A német irodalom története”. Első fele, két kötet. 3. Dante Divina Commediájából a Pokol, Szász Károly fordításában. Egy kötet. 4. Taine Angol irodalomtörténete. IV. és V. kötet. Ford. Csiky Gergely. A jogi és közigazdasági sorozatban: 1. Concha Győző: A modern államok alkotmányai. I. és II. köt. 2. Gide Pál: „A nők joga”. Egy köt. 3. B. Krafft-Ebing: „Törvénytörési lélektan. Egy kötet. Fordítja Schwarzer Ottó. 4.

Lavergne Léonce: „Essai sur l'économie rurale.“
Egy köt. Ford. Beksics Gusztáv. — Minderre a bizottság 4000 frtot kér.

A könyvkiadó hivatal az akadémia igazgatótanácsa beszüntette: kiadványainak könyvrusi értékesítésével, valamint az akad. tagok és közintézetek számára való szétküldésével K noll Károly bizatott meg.

A nagyterem falfestményei tekintetben az akadémia még 1881. decz. 19-én elhatározta, hogy az akadémiai palota nagyterme falfestményeit kizárólag a magy irodalomtörténet szolgáltatása, az irodalomtörténeti nevezetesebb korszakok és mozzanatok a főalakok csoportosítása állíttatván elő. Legkiválóbb művészeink (Munkácsy, Liechtenmayer, Benczur és mások) bizalmasan megkérdezve, egyes képesportok előállítására teljes készségüket nyilvánították. Munkácsy Mihály azon kép előállítására vállalkozott, a mely Mátyás királyt tudósai és művészei körében fogja ábrázolni; Benczur Gyula pedig, ki csak az imént tette át állandó lakását a fővárosba, a képkörből azon csoportozatot választá, mely Szent Istvánt Imre herczeggel, a szerzetes tanítókkal és háttérben a nemzeti pogánykor lantosaival fogja feltüntetni.

Az akadémia örömmel fogadta ez ajánlatokat, melyek régi óhajátának rövid idő alatt méltó módon leendő valósitása iránt biztosítékot nyujtanak.

A Fáy-alapítványra vonatkozólag a takarékpénztár jelenti, hogy az alapszabályok revíziójába beleegyeznek, s az illető bizottság tagjai közé részéről Steiger (Gyula vezérigazgatót és Rudnyánszky igazgatótanácsost küldi.

A francia külügyminiszterium azon óhaját fejezi ki, hogy akadémiaikkal csereviszonyba léphessen. Az ajánlat készséggel elfogadtatván, a francia külügyminiszteriumnak kiadványaiért cserépen akadémiaink történelmi kiadványai fognak megküldetni.

Végül beterjesztette a főtitkár az akadémia jövő évi ülészakának programját és a legutóbbi összes ülés óta megjelent kiadványokat.

IRODALOM.

Gr. Széchenyi István naplói.

(Összeállította: Zichy Antal.)

Köszönet az Akadémiának, köszönet Zichy Antal úrnak a kötetért, melyben Széchenyi titkosabb érzései, rejtekebb lélekszállai, röviden, ama vonások nyilatkoznak, melyek felvilágosítják a homályban működő rugókat, kimentik vagy elítélik az egyént. Nem épen az egész kötet új. Részben Lónyai Menyhért gr. a Budapesti Szemle VIII. kötetében, Részben Zichy a XXI—XXIII. kötetben, a Szegedi Árviz könyvben közölték már nagybecsű részleteket, mik e könyvben újra megtalálhatók. S ha gyakran egy érdekesebb arezu s kedélyű nő naplója, miket a titkos órákban, a homályos éj örökösége mellett jegyez, midőn a szív köztelenből nyilatkozhatik; ha egy nő naplója megkapja szemünket, magához tapasztja lelkünk érdeklődését; ha barátunk, vagy közönyösebb ismerősünk előadásának, melyben egy kiesiny vagy értéktelenebb tette lélekrugóit elmondja, egész figyelmünkkel adózunk: mit szólunk, hogy e naplójegyzetek fontosságát igazoljuk, melyben egy titáni lélek gúnyja, keserve, könnyelműsége, lelkesedése, egész világa tárul fel, melyben felébred a mult lelke s ezer nyelvvvel beszél.

Hatásosabb megindulást érzek, mint rendszeren szokásom. Élénkebben merülnek fel előttem Széchenyi alakja, tettei s mindaz a mi e gazdag élettel kapcsolatban áll. Különösen megelevenül Széchenyi ügy, a mint Kemény Zsigmond által tanul-tam ismerni s e naplójegyzetek tanúságok Kemény

ama képessége mellett, hogy ő olvasni tudott a szívekben s bonczolni tudta az érzéseket.

Legkivált nem épen véletlen körülmény, hogy Kemény Zs. Széchenyiről irt jellemrajzában abból indul ki, hogy Széchenyi az ész vagy a szív embe-re volt-e? Hogy e kérdés feltűnjék s megoldást kívánjon tőlünk, ehhez nem kell naplót okvetlenül olvasni. Széchenyi maga százszor felveti e kérdést első munkájában úgy, mint az utolsóban, sőt minden tettében egyaránt. Úgy tetszik nekünk, hogy Széchenyi egész teljességgel valóban a szív embere s teljesen a benyomások és erős érzések hatása alatt állott óriási eszével és nagy jellemével együtt. Fialat korában tévetegekbe jut különböző szenvedélyek miatt, dicsőség, katonai előhaladás, költés, irodalom, s legkivált a nők ragadják meg kedélyét, gyötrik szívét, elkábítják lángeszét, zsbongva hajtják a vért ereiben s mint egy Manfréd, a kielégíthetetlen vágy s lehűtő tapasztalatok véglelei közt hanyódik. E szenvedélyek s fájdalmak útazásról-útazásra, tapasztalatról új benyomásokra hajtják s a régi tan megújul, hogy a meggyötört, elkinzott szívnek csak egy vigasztalása van, a hit. Széchenyit a vallás külső formái eldobták ifju korában a hitetlenség végleteig. Tévednie kellett, mint egy Faustnak vagy egy Karthausinak, hogy megértse a vallás külső, mulékony formái alatt az isteni kijelentést. De maga e hit egyszersmind fölfelé ragadja s lelkét a hazafiság, emberszeretet, használni törekvés heve foglalja el. Lehántja magáról a sarat, le a lélek gyarlóságait, szárnyat ölt s a halhatatlanság felé röpül.

Ma már bizonyos, hogy Széchenyi kedélynek e teljes átalakulása 1819-ben, novemberben s az ezt követő hónapokban történt. Olaszországból tért haza. hol majdnem a tengerbe fült, kosarat kap egy nőtlől, kit naplói Selinának hívnak s kinek nevét 8 évtől fogva hozdozta karjába vésvé. Haza jő Czenkre, teljes közönynyel minden iránt s azon meggyőződésre jut elélekharczban, mint egy a pusztába vonult elmélkedő philosoph, hogy a haza, rokonai és embertársai iránt kötelességeinek minden tekintetben eleget kell tennie. A lelkiismeret megnyugvása a kedély harmóniájában áll. „Tiszta, de nem viszonzott szerelem, elérhetetlen remények és elenyésző képzetek világos pillantást engedtek lelkembe vetnem, és minthogy függetlenség, önállóság és szabadság csakis a valódi jön alapulhatnak, ezeket tűztem ki magamnak czélul, mely felé szakadatlanul törekedni kívánok“.

Ez az átalakuló Széchenyi egyik legfontosabb vallomása.

„Hatalmas bírása a földnek, a megfoghatatlan mindenségnek, a ki előtt bámulattal és imádással leborulok, és csak gyöngeségemnek, aggódva dobogó szívemnek vagyok tudatában, hagyj az erény, a tökéletesedés felé jutnom. Add nekem a benső vigaszt, a lélek csöndes békéjét, mely nélkül az ember a te szemléledben nem élhet, erősítsd gondolkozó tehetségemet, hogy tiszta képzelő erő által hozzád felemelkedjem, jószágodat és nagyságodat megismerjem és létemnek indokát felfogjam. Tisztítsd kedélyemet előítéletektől és töltsd meg szívetem határtalan odaadással és szeretettel az egész emberiség iránt! Vonj te magad fátyolt lefolyt életemre s hagyj kalandjaimból, hibáimból és vétkeimből tisztulva, új életet kezdenem.“

Ez az átalakuló Széchenyi imája.

Mit szólunk a nagy szív e megható küzdelmeire és megtisztulására? Erős lángon, tisztító tüzen égeti át szenvedelmét, hogy salakja elveszzen s egy megváltozott világnézet álláspontjáról tekint a végetlen tengerre, melyen áthajoznia kell vészek,

viharok, szirtek és örvények közt. Mi természetesebb, hogy ellenkező módszert kíván követni mind-avval, minek ifjúságában hódolt. Akkor a szív, az érzés ragadta ismeretlen vágyak felé s tört szí-vel és vakmerő, de bukott reményekkel tért a hithez. Ez új ember most az észhez fordul segélyért. Alárendeli szenvedelmét ez új hatalomnak, mely mindig erős, csak akkor nem, midőn a szívnek nagy hánykodásaiban legnagyobb szükség volna rá. Széchenyi ciliciummal gyötri szívét, hogy esze kormányozhassa. Világosan két külön lénynek tekint e kettőt, mely örökös harcban van egymással, mint a perzsák világnézetében az istenek. A szív el nem választható az egyéniség hibáitól, az ész tiszta s önzetlen, mint egy égi sugár; ez az emberben az isteni alkatrészt, ezt kell tehát használni minden szenvedelmek nélkül; e kettőnek okvetetlen külön szerepe van, jaj annak ki szí-vel tesz, mikor az észnek kell cselekednie s legkülönösebben jaj annak, ki az emberek, a nemzetek dolgainak vezetésében szíve után indul. Ide, a kormányzatra, a vezetésre csak a tiszta és legmagasabb emberi ész való, milyen az Isten az egész világban a maga nagyságában, kiről a biblia így szól: „Szeresd az Istent, e legfőbb értelmet és bölcseséget mindenekfelett!“

Széchenyinél az ész súlya és fontossága a vallásos hit egy nemévé lett. Csak az ész mentheti meg az ingadozó egyént, csak ez juttathat önismetre. Mi esoda hát, hogy megtanulni igyekezett e kinos, de nemes mesterséget s látszólag győzelmet vívott ki önmagán. Mi esoda, hogy mióta kivált e küzdelem tudatossá lett benne, annyit hánykodik az öngyilkosság gondolatával s szívét akarja szét-zúzni, mely nem engedelmeskedik, mely tisztátlan szenvedelmekkel háborogva jogait követeli. Szendései ezóta mélyebbek és marcangolóbbak, fájdalmi, gyötrődései e meggyőződésből folynak, melyek im élete nagy titkával állanak kapcsolatban. Itt van magyarázata annak, hogy első nagy munkájában, a Hitelben a legfőbb alapnak állítja, min a haladás sarkallik, az emberi bölcseséget. „S ekként fejlődés, előmenetel, erő, érték és szerencsének legmélyebb sarkalata a kiművelt emberfő.“ És ennél nem lehet mélyebbre menni. Ez az első alap. „Az ész erő s így az ész boldogság.“*)

Nem esoda, ha látszólag az ész uralmának, istenségének ez elismertetése a szív őserével szemben Széchenyinek annyira sikerült, hogy másokat egész a vádolásokig meggyőzött róla. E vádat, a ridegség, szívtelenség vádját Dessewffy föl is veti a Taglalatban, ki sejtí Széchenyinél ez átmenetet (28. l.) s máshelyt is Széchenyinek, úgy véli, magyarázgatnia kell, hogy mily fontos az ész mellett a szív, az érzés, s a 245 lapon így ír: „nem hiszem, hogy nem árt némelykor esze szíve érzeményeinek.“

Valóban csodálatos, hogy a figyelemmel olvasók észre nem vették stylján, nyilatkozani a nagy szívű embert, ki az ész uralmát erőszakolja magára. Hiszen a Hitel, Világ, Stadium, sőt a lovakról és lóversenyekről irt munkái „Lyricus és drámai monolog-természetű helyekkel gazdagok s e két elem harcát és helyzetét untalan fel-felveti minden művében; s épen „A Kelet népe“, e teljes kiömlése egy gazdag léleknek, e problémáján alapul Széchenyi életének s örültsége nem egyéb, mint a szívön, nyerhető győzelem miatti kétségbeesés s 1860-ban agyát lötte szét, hogy [elég gyarló volt ez uralmát a szív felett elveszteni.

FÉRENCZI ZOLTÁN.

*) Hitel, 178.

IRODALMI SZEMLE.

Az idei karácsonyi könyvpiacon egyik legbecsebb ajándoka Gyulay Pálnak „Egy régi udvarház utolsó gazdája” című novellája, mely most jelent meg harmadszor a Franklin-társulat kiadásában. Szépirodalmunkban alig van mű, mely jobban visszatükrözze a forradalom utáni évek nyomott hangulatát a nélkül, hogy csak árnya is nyilvánulna benne a korrajz egyoldalúsága vagy szárazságának. A jelen kiadás becsét emeli, hogy Gyulai az előszóban előadja művének keletkezését, alapeszméjét és irányát is. A Franklin-társulat semmi költséget sem kímél, hogy a kiállítás lehetőleg méltó legyen a munka belbecséhez. Az illusztrációk Dörre Tivartól vannak. A 160 lapra terjedő kötet ára füvé: 1 frt 40 kr: kötve 2 frt.

„Arany János dalai” is megjelentek a Révai-testvérek által igen diszesen kiadva. A nagy költő magános óráiban gitár mellett tudvalevőleg dalokat is költött, s ezeket rendezte most sajtó alá Bartalus István. Minden dalhoz egy-egy illusztráció, s ezenkívül ineziale és befejező vignet járul Gyulay Lászlótól. Szövegül a következő költemények szolgálták: „A toronyban deit harangoznak. A tintás üveg. Csokonai éjidal.” (Mindenik Petőfitől) Aranytól pedig: „Zách Klára. A tudós maeskája. A hegedű száraz fája. Igyunk biz azt egy-egy kicsit. Kondorosi csárda mellett.” Végül Amade: „Toborzó” című humoros költeménye. A gyűjtemény a királynénak van ajánlva, s ára diszkötésben 8 frt.

„Eredeti magyar gyermek- és népmesék” címmel hézagpótló munkát állított egybe Rado Vilmos a serdülő ifjúság számára. Ily teljes, és annyi tapintattal szerkesztett gyűjtemény ifjúsági irodalmunkban még nincs, mert kezdve a primitív állat meséknek fokozatosan vezet a gyermeket a kalandokban és szövevényekben gazdag tündér mesékig — ügyelve arra is, hogy a tréfás-és komoly tárgyúak arányosan váltakozzanak. A ki ösméri a mesék paedagogiai fontosságát a gyermek kedélyét és képzelőtehetségét illetőleg: méltányolni fogja a lelkiismeretes szerkesztő eljárását. A hatást emeli, hogy minden mese el van látva legalább egy rajzzal több pedig egész képsorozattal. Az illusztrációk Szemlér Mihálytól valók, s a 297 lapra terjedő kötet ára kötve 1 frt. 40 kr: diszes angol vászonban pedig 2 frt. 40 kr.

Mikszáth Kálmánnak egyszerre két műve jelent meg a Révai-testvérek kiadásában: „Az apró gentry és a nép” (40 kis elbeszélés) s a „Nemzetes uraimék” című regény, Gyulay László képeivel. Alkalmilag bővebben visszatérünk rájuk.

„Szerencsétlen furulyások” cím alatt adta ki elbeszéléseit Porzsolt Kálmán, a legifjabb írói nemzedék egyik tagja. Valami feltűnőbb, eredetibb tehetség, vagy lelemény nem nyilvánul bennök: de a styl elég folyékony és könnyed. A kötet négy elbeszélést tartalmaz és ára 1 frt. 40 kr.

Bartók Lajostól a budapesti nemzeti színház dramabírálo bizottsága egy Kendi Margit című történelmi drámát fogadott el. Tárnya Erdély történelméből van merítve, s a két Báthori szomorú küzdelmeinek idejében játszik.

Ráth Mór kiadásában pazar fénynyel kiállítás jelentek meg remekíróink művei közül: Arany János összes munkái, három kötetben; továbbá Eötvös „Karthausi”-ja, melynek arany- és fe-

kete színnyomású czimkéjében szép metszet is látható, a kolostor ablakánál elmerengő karthausit ábrázolva. Hasonló fényes kiállításban adattak ki még ugyancsak Eötvöstől a „Gondolatok” s Aranytól a „Buda halála”.

Fiumében Gausz nevű tanár olaszra fordítja Jókai „Magyar nemzet” című munkáját, a mi füzetekben fog megjelenni.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1883. decz. 24.

— Szives kérelem. Lapunk úgy a fővárosi, mint vidéki lapoktól kollegialis jóindulatába ajánlja magát. Szivesen lép csereviszonyba a tisztelt lapok bármelyikével.

— Lapunk közlebbi száma január hó első vasárnapján jelenik meg. Előfizetőinket kérjük az előfizetési pénzek mielőbbi beküldésére, mert felesleges számú példányokat nem nyomatunk.

— SZIGETI JUTALOMLÉTKA alkalmával nagy ovációval fogadta a zsúfolt ház. Saját alkotásában a kedves és jóízű, törül metszett magyar alakjaival kiváló becsesel bíró Nagyralátó-ban lépett föl, mint a nagyralátó Kádas Mihály. Tolmácsolta úgy a mint megalakító: valódi magyar zamattal és humorral. Az első és második felvonás közt nyílt jelenetben adták át meghatározó beszédek kíséretében Szaesvay Imre a tanítványok arcképei csoportozatát Krasznay Mihály a pályatársak ezüst-Bonis Samu az egyetemi hallgatók babérszoruját, Kovács Gyula Korbuly Bogdán intendans koszoruját nyújtá át. Szigeti egyszerű jelleméhez híven, s szerényen utasítá vissza a reá halmozott dícsérő kifejezéseket, de annál nemesebb hévvel kérte egykori tanítványait, hogy szárnyalják túl mestereiket, kérte az ifjúságot, hogy törekedjenek méltókká lenni a nagy feladatokra, melyeknek megoldása az ő kötelemük leendő. Oly keresetlen, oly egyszerű hangon szólott, mely megindítá az egész közönséget. Zajos taps zúgott föl a színház minden zugából. És azután folyt az előadás szabatos öszszevágással. Dícsérrel kell kiemelniünk színészeink lelkes buzgalmit, mely nélkül e nehéz hetet oly dícsőséggel át nem küzdhetők volna. Annyi régen nyugvó remeket egy rövid hét alatt föleleveníteni, igazán csak a Szigeti iránti lelkesedés volt képes. Kész akarva nem szögtünk a többi játszórélt sem nagyobb ezikkünkben, sem e helyen. Szigetire öszpontosult figyelmünk, de lehetetlen Szentgyörgyi mesteri alakítását, melylyel Szigeti mester-kézzel rajzolt Ferencz bácsiját bemutatta, ki nem emelni. Ily alakítás méltó Európa bármely színpadára. Szentgyörgyi részletezni tud anélkül, hogy az erőteljes marquirozáshoz elvesztené erejét. A „Nagyralátó” után a Nyelvtan, kellemes és szellemes francia vijáték Caboussátját adta Szigeti közkivánatra. Oly jóízűen rég, de rég nevéttük.

— THE LEAST, BUT NOT THE LAST. Utolsó, de nem búcsú előadás volt ám Szigeti jutalomjátéka. Ma decz. 23. este Sas István uramat fogja adni a Csizmadia mint kísértetben. A Szigeti Sas urama páratlan.

— A KOLOSZVÁRI EGYETEM növénytan tanárát Dr. Kánitz Ágostont újabb kitüntetés érte. A sondershauseni (Thüringen) „Irmischia” növénytan társulat tiszteletbeli tagjának választotta. A tanár ur már több külföldi tudományos egyesület tagja és ez utóbbi kitüntetés tudományos munkásságának újabb elismerése. Gratulálunk.

MAGYAR TÖRTÉNELMI ARCKÉPCSARNOK. Az ipók és művészek budapesti helyiségében mult év november havában Jókai Mór elnöke alatt egy értekezlet tanácskozott, hogy magyar történelmi arcképcsarnok létesíttessék Budapesten. Az érdeklődés oly nagy mérvet öltött, hogy immár a terv megvalósítva lett és az arcképcsarnoknak már van szép helye: a budai királyi bazár, melyet Tréfort minister fölterjesztésére a király készséggel átengedett. Reméljük, hogy a legmagasabb helyről nyújtott nemes példát: as áldozatkészséget az erdélyrészi törvényhatóságok és főurak követni fogják.

Több törvényhatóságnak és egyeseknek magyar történelmi arckép van birtokában, s ezeknek legszebb helyük a budai királyi bazárban elhelyezett arcképcsarnokban van.

— ÉRDEKES IRODALMI ESTÉLY. A kolozsvári orvostudományi társulat és az erdélyi muzeum-egylet természettudományi szakosztálya f. hó 27-én délután 5 órakor nyilvános irodalmi estélyt rendez, melyben Dr. Fabinyi Rudolf egyetemi tanár „az új vegytani intézet ismertetése” címmel előadást tart. Az estély szintén az új vegytani intézet nagy termében lesz, de mivel csak 200 egyén fér el: előjegyzési ilyek állanak a közönség rendelkezésére a kolozsvári központi egyetem questurái irodájában.

— KARÁCSONYI KIÁLLÍTÁS. Az őszi képkiallítás bezárulta után nyomban megnyílt a karácsonyi kiállítás, mely január 2-ig lesz nyitva. A kiállító közt vannak Ligeti Antal, Tölgyessy Artur, Aggházi Gyula, Telepi Károly, Konek Ida, Molnár József, Kimmach László s még többen. A kiállítás reggeli kilencz órától délutáni négy óráig van nyitva s a belépti díj csak husz krajczár. Az őszi tárlaton a képvásárlás eléggé élénken folyt. A Wahrmann Mór elnöke alatt fennálló képvásárló szövetkezet tíz festményt vett meg, ezek közt a Smith-Hald Frythjofnak „Elhagyatva” című poétikus művét, továbbá a „Holdvilágos éj a svéd tengerparton” címűt Nordgreen Axeltól, a „Kisértés”-t Baditztól, a „Szelesöd a lápon” címűt Tholentól, az „Esthangulat”-ot Verstraettól, a „Baromfi-udvar”-t Mészölytől, a „Bibe et vule” címűt Bompianitól, az „Ebed után”-t Grönwaldtól, a „Berzencei táj”-t Spányitól, a „Sebesült basibozuk”-ot Roubardtól és a „Mosó leányok”-at Tölgyessytől. Beretvás Endre megvette Spányi Bélának „A Balaton mellett” című festményét, Strasser Izidor pedig Elber Lajostól az „Ujonezok” címűt, mely a Ráth-féle jutalmat nyerte.

— A KORONÁS IRÓNÓ. Carmen Sylvia a román királynő „Reaga” címmel operaszöveget írt, melyhez Hallström svéd zeneköltő szerelte a zenét. A szöveget Hedberg fordította svéd nyelvre s az opera legközelebb színre kerül Stockholmban. Hallström a zenét Romániában írta a mult nyáron. Az első felvonás az oenai sóbányában játszik, melyben fegyenczek dolgoznak. Közülük van az ifju Sandu és az öreg Vlad. Sandu tizenöt évre van itélve, mert mikor Reagával menyegzőjét ülte, egy legény oda lépett menyasszonyához s megsértette, azt mondvá neki, hogy fegyenc leánya, a miért Sandu leszírta őt. Reaga csakugyan fegyencnek, Vladnak a leánya. Vladot pedig azért verték bilinesre, mert nővérenek gozdlját, ki azt meg akarta korbácsoltatni, agyon lötte. Vlad kiszabadul, de fia megtagadja őt, lányát pedig társnői gúnyolják. Sandu megszökik a sóbányából, de ép akkor érik utol üldözői, midőn menyasszonyával találkozik. A poroszlók a két szerelmezt s Vladot agyon lövik. A szöveg épen nem hizeleg a román igazságszolgáltatásnak.

— SZÉP EREDMÉNYVEL SZÁMOLT BE a budapesti zenede a f. havi 16-iki közgyűlésen. Az ülésen Bartai Ede elnökelt, ki az intézet búzgó apostola. Mint megnyitójában jelenté, a zenede hazánk művészeti érdekeit melegen karolja fel és az idén is örvedetesen gyarapodott az egyesület hétszáz új tanfolyamokat és tanszökeket szerveztek fuvóhangszerekre is. Az intézet anyagi viszonyai is megnyugtatók: intézeti vagy: 88,138 frt, nyugdíjalap: 11,317 frt, tartalék-alap: 12,000 frt. A közgyűlés Bartai Ede búzgó, sikeres fázadozásaiért jegyzőkönyvi elismerést szavazott.

— WEDI volt bécsi egyetemi rektortól igen érdekes mű jelent meg a babonáról, melyet mint betegségtünetnyet bonczol. Kiirtására csak két módot emelt: az iskolát és a sajtót. Ez utóbbinak érdemeit a felvilágosodás terjedése körül a tudós tanár melegen emeli ki. Iskolának és sajtónak a természettudomány törvényeit kell terjeszteni s a sötét babonáság kora nem fog visszatérni.

TARTALOM: Élet és Irodalom. Hegedűs István. — Láda! Kérnek. Jösz-e? Elbeszélés. Irta: Jókai Mór. — Longfellowhoz. Szász Béla. — Szinte feláldozták! Sári Lászlóné. — Kövesdi Gábor meséje. Rajz. Kelen. — A Bernardin műve. Angolból. — Szigeti lakoma. Bayard. — A Kisfaludi társaságból. — Magyar tudományos akadémia. — Irodalom. Gr. Széchenyi István naplói. Ferenczi Zoltán. — Irodalmi szemle. — Tárca: Hamlet és Barnabás deák. Bethy Zoltán. — Szigeti József Kolozsvárt, Bayard. — Különfélek.